

2024

ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ АРИЈЕ 2024-2030.

САДРЖАЈ

Уводна реч председника Општине	3
Листа скраћеница	4
Увод.....	5
Нормативни оквир и методологија израде плана развоја.....	5
Процес израде Плана развоја општине Ариље 2024-2030. године	6
Припремне активности.....	7
Израда прегледа и анализе постојећег стања.....	7
Дефинисање визије, приоритетних циљева и мера	7
Дефинисање институционалног оквира за спровођење, праћење спровођења, извештавање и вредновање Плана развоја општине Ариље	8
Усвајање и објављивање Плана развоја општине Ариље 2024-2030. године	8
Преглед и анализа постојећег стања – извод	9
Географски положај	9
Демографски трендови	9
Природни ресурси.....	10
Економски развој и структура привреде.....	10
Тржиште рада	12
Пољопривреда и шумарство	13
Туризам.....	13
Водоснабдевање	14
Управљање отпадним водама.....	14
Управљање комуналним отпадом.....	15
Саобраћајна инфраструктура.....	15
Енергетска инфраструктура.....	16
Телекомуниције и ИКТ	16
Заштита животне средине.....	16
Образовање	17
Здравствена заштита.....	18
Социјална заштита	19
Култура, спорт и омладинска политика	20
ВИЗИЈА ОПШТИНЕ АРИЉЕ	22
ПРИОРИТЕТНИ ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ДО 2030. ГОДИНЕ И КЉУЧНЕ МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРИОРИТЕТНИХ ЦИЉЕВА РАЗВОЈА	23
Преглед развојних праваца, приоритетних циљева и кључних мера.....	23
Опис приоритетних циљева и кључних мера	25
Приоритетни циљ 1: Обезбедити подстицајно окружење за развој привреде	25
Приоритетни циљ 2: Унапредити саобраћајну инфраструктуру и повећати безбедност учесника у саобраћају.....	27
Приоритетни циљ 3: Обезбедити подстицајне услове за остваривање стабилнијих и већих прихода пољопривредних газдинстава	30
Приоритетни циљ 4: Планирање и уређење урбаног и руралног подручја у функцији планског развоја општине.....	32
Приоритетни циљ 5: Унапредити туристичку понуду и повећати број туриста уз очување природних ресурса и културног наслеђа	34

Приоритетни циљ 6: Адекватно управљати отпадним водама	36
Приоритетни циљ 7: Унапредити квалитет водоводне мреже	38
Приоритетни циљ 8: Унапредити енергетску ефикасност објеката и повећати коришћење обновљивих извора енергије	40
Приоритетни циљ 9: Унапредити систем за управљање отпадом и смањити количине отпада који се одлаже	43
Приоритетни циљ 10: Повећати обухват деце предшколским васпитањем и образовањем	46
Приоритетни циљ 11: Унапредити услове у основним школама и средњој школи	48
Приоритетни циљ 12: Повећати доступност и квалитет услуга социјалне и здравствене заштите	49
Приоритетни циљ 13: Унапредити услове за спорт и развој и спровођење омладинске политике	54
Приоритетни циљ 14: Створити повољне услове за унапређење културног садржаја	57
Остале мере	59
Остале мере у оквиру развојног правца: ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	59
Остале мере у оквиру развојног правца: ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ	59
Примена циљева одрживог развоја на локалном нивоу и усклађеност са ЕУ преговарачким поглављима	60
Оквир за спровођење, праћење спровођења, извештавање и вредновање Плана развоја општине Ариље 2024-2030.	66
Спровођење и праћење спровођења Плана развоја општине Ариље	66
Вредновање учинака Плана развоја општине Ариље	67
Извештавање	67
Прилози	
Прилог 1: Преглед и анализа постојећег стања у области друштвени развој	
Прилог 2: Преглед и анализа постојећег стања у области економски развој	
Прилог 3: Преглед и анализа постојећег стања у области заштите животне средине и урбаног развоја	
Прилог 4: Локалне финансије	

УВОДНА РЕЧ ПРЕДСЕДНИКА ОПШТИНЕ

Поштоване суграђанке и суграђани,

Пред вама је План развоја општине Ариље, кровни документ развојног планирања за период 2024 - 2030. године, у којем су препознате потребе наше локалне заједнице.

Свесни да је планирање предуслов успеха у свему што радимо, уједно и израз одговорности за будућност наше Општине, у најшири друштвени дијалог, укључили су се у креирању Плана развоја - појединци, организације цивилног друштва, приватни и јавни сектор као и привредници, установе и предузећа...

План развоја општине Ариље за период 2024-2030. године, урађен је уз менторску подршку Центра за управљање развојем из Новог Сада. Пројекат је финансиран из средстава Кабинета Министра за равномерни регионални развој.

Визија општине Ариље је да тежимо задовољству живота у селу и граду, да искористимо наше туристичке и пољопривредне потенцијале, да очувамо здраву животну средину, да постанемо привредни, културни и образовни центар са погодним амбијентом за живот, који ће младе подстицати да остају и раде у свом граду.

Хвала свима који су дали свој допринос у изради овог документа и позивам све које желе да се активно укључе, да у годинама које су пред нама заједно реализујемо постављене циљеве и учинимо да Ариље настави путем напретка и развоја.

Председник општине Ариље,

Предраг Маслар, с.р.

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

АПР	Агенција за привредне регистре
ГУП	Генерални урбанистички план
ЕУ	Европска унија
ЗПС	Закон о планском систему
ИКТ	Информационо-комуникационе технологије
ЈКП	Јавно комунално предузеће
ЈЛС	Јединица локалне самоуправе
ЈП	Јавно предузеће
ЈПП	Јавно-приватно партнерство
ЈУ	Јавна установа
КЗМ	Канцеларија за младе
ЛЕР	Локално економски развој
ЛС	Локална самоуправа
МЗ	Месна заједница
МСП	Мала и средња предузећа
НСЗ	Национална служба за запошљавање
НСП	Новчана социјална помоћ
ОИЕ	Обновљиви извори енергије
ОЦД	Организације цивилног друштва
ОШ	Основна школа
ПВО	Предшколско васпитање и образовање
ПДР	План детаљне регулације
ППОВ	Постројење за пречишћавање отпадних вода
ППП	Припремни предшколски програм
ПССС	Пољопривредно-саветодавна стручна служба
ПТД	Пројектно техничка документација
ПУ	Предшколска установа
РПГ	Регистровано пољопривредно газдинство
РРА	Регионална развојна агенција
РС	Република Србија
РСЈП	Републички секретаријат за јавне политике
РТО	Регионална туристичка организација
РЦУО	Регионални центар за управљање отпадом
СШ	Средња школа
ТО	Туристичка организација
ТОРЗС	Туристичка организација регије Западна Србија
ТОС	Туристичка организација Србије
ЦОР	Циљеви одрживог развоја
ЦСР	Центар за социјални рад
IPA	Instrument for pre-Accession Assistance
SWOT	Анализа снага, слабости, прилика, претњи

УВОД

Нормативни оквир и методологија израде плана развоја

Документима који произилазе из процеса развојног планирања дефинишу се оптимални развојни правци локалног подручја, узимајући у обзир његове карактеристике, предности и ограничења, анализирајући притом могућности и претње које произлазе из околине. *Закон о локалној самоуправи*¹ дефинише локалне самоуправе кроз право грађана да непосредно и преко слободно изабраних представника управљају јавним пословима од непосредног, заједничког и општег интереса за локално становништво. Такође, прописују се и права и обавезе органа локалне самоуправе да, у складу са законом, планирају, уређују и управљају јавним пословима који су у њиховој надлежности и од интереса за локално становништво.

У претходном планском периоду, примећени су различити приступи у процесу планирања у локалним самоуправама. Оне су на врло различите начине дефинисале своје развојне правце и усмеравале коришћење расположивих локалних ресурса у функцији развоја. Недостатак јединственог националног оквира омогућио је такво стихијско планирање, што је отежало оптимално планирање. Међутим, у циљу постизања позитивних промена, Влада Републике Србије је 2018. године усвојила *Закон о планском систему Републике Србије*² (у даљем тексту: Закон), којим је детаљно дефинисала обавезу свих нивоа власти да планирају јавне послове у својој надлежности, успостављајући ефикасан, транспарентан, координисан и реалан систем планирања. Овај систем обухвата кључне аспекте социјалне и економске развојне политике, стварног и развојног просторног развоја, уз оптимално коришћење буџетских средстава и обезбеђење одрживог раста и развоја. Закон постиже усклађеност и уједначеност процеса планирања и синхронизовано дефинисање развојних праваца на свим нивоима управљања, омогућавајући један уједначен општи приступ и уређен концепт планског система који до тада није било могуће успоставити.

Када се говори о локалном нивоу, Закон је дефинисао да ***план развоја јединице локалне самоуправе*** представља највиши хијерархијски документ развојног планирања, чију израду, усвајање, спровођење и праћење спровођења, врши јединица локалне самоуправе. *Уредбом о обавезним елементима плана развоја*³ јединице локалне самоуправе прописана је садржина документа која обухвата преглед и анализу постојећег стања, визију односно жељено стање, приоритете развоја које треба постићи, као и преглед и кратак опис одговарајућих мера које се даље разрађују документима јавних политика и средњорочним плановима јединица локалне самоуправе. Закон о планском систему и две пратеће Уредбе -*Уредба о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописима и садржају појединачних докумената јавних политика*⁴ и *Уредба о методологији за израду средњорочних планова*⁵, ближе дефинишу обавезе локалне самоуправе у смислу планирања. Закон предвиђа да свака јединица локалне самоуправе треба да усвоји не само план развоја, већ и средњорочни план. План развоја представља дугорочни документ развојног планирања, који се усваја на период од најмање 7 година од стране Скупштине ЈЛС на предлог већа ЈЛС. Док средњорочни план, с друге стране, операционализује план развоја ЈЛС и омогућава годишње извештавање о имплементацији плана развоја ЈЛС.

¹ „Службени гласник РС“, бр. 129/2007, 83/2014-др. закон, 101/2016-др. закон, 47/2018 и 111/2021-др. закон

² „Службени гласник РС“, бр. 30/2018 од 20.4.2018.

³ „Службени гласник РС“, бр. 107/2020 од 14.8.2020.

⁴ „Службени гласник РС“, бр. 8/2019 од 8.02.2019.

⁵ „Службени гласник РС“, бр. 8/2019 од 8.02.2019.

Уводећи овакве ефикасније механизме управљања, локалне самоуправе ће у предстојећем периоду морати да демонстрирају значајно ангажовање у примени нове методолошке праксе и успостављању система планирања који ће бити ефикасније управљан у функцији локалног развоја.

Процес израде Плана развоја општине Ариље 2024-2030. године

План развоја општине Ариље за период од 2024. до 2030. године израђен је кроз фазни процес, поштујући упутства и смернице дефинисане у оквиру *Смерница за израду планова развоја јединица локалне самоуправе*, у складу са прописаним *Законом о планском систему Републике Србије* и пратећим *Уредбама* које га ближе дефинишу. Фазе процеса су хронолошки повезане тако да завршетак једне фазе означава почетак друге. Јавне консултације су биле једина активност која је била постојано присутна и континуирана кроз све фазе. Процес израде Плана развоја и његове фазе, као и њихова међусобна зависност, илустровани су на Слици 1, а више пажње о појединачним фазама биће посвећено у наставку овог поглавља.

Слика 1. Процес израде Плана развоја општине Ариље

Извор: Смерница за израду планова развоја јединица локалне самоуправе

Израда Плана развоја општине Ариље за период 2024-2030. организована је као процес који је обухватио спровођење следећих група активности:

- ❖ Припремне активности;
- ❖ Израда прегледа и анализе постојећег стања;
- ❖ Дефинисање визије;
- ❖ Дефинисање приоритетних циљева;
- ❖ Дефинисање мера за достизање циљева;
- ❖ Дефинисање институционалног оквира за спровођење, праћење спровођења, извештавање и вредновање Плана развоја;
- ❖ Спровођење јавне расправа о нацрту Плана развоја и достављање предлога Плана развоја Скупштини општине на разматрање и усвајање.

Процес израде Плана развоја општине Ариље за период 2024-2030. године је финансијски подржан од стране Програма подстицања регионалног раста у Републици Србији у 2023. години, који спроводи Кабинет министра за регионални развој. Сам План развоја урађен је уз менторску подршку конзорцијума који предводи Центар за управљање развојем д.о.о. из Новог Сада.

Припремне активности

У првој фази израде Плана развоја општине Ариље за период 2024–2030. године фокус је био на припреми и организацији процеса, што је подразумевало спровођење следећих активности:

- ❖ Општина Ариље је приступила изради Плана развоја у складу са одредбама *Закона о планском систему Републике Србије*⁶ и донела скупштинску *Одлуку о приступању изради Плана развоја општине Ариље за период 2024-2030. године*⁷;
- ❖ За потребе организације процеса израде Плана развоја именован је Координациони тим за израду Плана развоја, *Решењем председника Општине* од 03.10.2023. године, чија је функција да координира и усмерава процес израде Плана развоја, да разматра испоручене резултате и да прослеђује документ на даљу надлежност; Координациони тим чине координатор и седам чланова;
- ❖ Решењем председника општине од 03.10.2023. године оформљене су следеће три тематске радне групе, које чине представници Општинске управе, стручњаци ангажовани у администрацији, јавним институцијама, јавним предузећима, установама, организацијама цивилног друштва, као и остали представници из јавног, приватног и цивилног сектора:
 - 1) Тематска радна група за економски развој
 - 2) Тематска радна група за друштвени развој
 - 3) Тематска радна група за заштиту животне средине.

На самом почетку, одржане су прве консултације са Координационим тимом, у циљу израде матрице заинтересованих страна и формирања Партнерског форума. Идентификовани су најважнији актери и анализиран је њихов утицај и значај. На основу анализе заинтересованих страна, успостављен је Партнерски форум (најшире консултативно тело у процесу);

Израда прегледа и анализе постојећег стања

Процес израде прегледа и анализе текућег стања имао је за циљ да створи увид у тренутно стање локалног развоја и ресурсе доступне за развој у општини Ариље. Ово је остварено прикупљањем и анализом података из примарних и секундарних извора, фокусирајући се на примарне развојне секторе. Као део ове фазе, одржана је радионица за израду SWOT анализе, током које су идентификовани кључни проблеми и узроци у областима економског развоја (пољопривреда и рурални развој, привреда и туризам), друштвених делатности (образовање и млади; здравствена и социјална заштита, култура, медији, информисање) и заштите животне средине. Коришћењем овог алата, обезбеђено је прецизно мапирање проблематике и идентификација кључних ресурса за развој подручја.

Дефинисање визије, приоритетних циљева и мера

Процес формулисања визије у општини Ариље одвио се у контексту консултативног окружења, организованог кроз дијалог с формираним тематским радним групама. Фокус је био на истраживању компаративних предности општине Ариље и доступних потенцијала за развој, које је неопходно искористити у процесу планирања. Визија, из овог разматрања, представља жељено стање, али и реалност којој се тежи током планског периода 2024-2030. Општина Ариље је у складу са тим изразила своју развојну визију, која је основа за овај документ и којом ће се управљати током имплементације.

⁶ „Службени гласник РС“, бр. 30/2018 од 20.4.2018.

⁷ „Службени лист Општине Ариље“ бр 21/2023

У наставку радног процеса израде Плана развоја, састанци са тематским радним групама организовани су са циљем креирања логике интервенције. Овај процес укључио је радионице за дефинисање приоритетних циљева, а затим и за дефинисање мера којима ће остварити постављени циљеви. Сви приоритетни циљеви су формулисани у складу са SMART логиком (S - специфични, M - мерљиви, A - достижни, R - реални, T - временски одређени). На нивоу приоритетних циљева, развијени су показатељи учинка, са базним (почетним) вредностима и циљаним вредностима - оним које се желе постићи на крају планског периода. Уз то, дефинисани су и извори података који доказно подржавају утврђене показатеље. При формулисању приоритетних циљева и избору показатеља успеха, узете су у обзир правне тековине Европске уније, као и везе с Циљевима одрживог развоја (ЦОР) из УН-ове Агенде 2030.

У сагласности са законским обавезама који уређују процес планирања на локалном нивоу, План развоја општине Ариље предвидео је имплементацију различитих типова мера. За време радионица са тематским радним групама, које су биле фокусиране на дефинисање мера, извршена је и идентификација носилаца реализације мера за све приоритетне циљеве. Овде су обухваћени рокови реализације, процена потребних финансијских средстава и извори финансирања.

Дефинисање институционалног оквира за спровођење, праћење спровођења, извештавање и вредновање Плана развоја општине Ариље

Ова фаза се фокусирала на креирање управљачког оквира за имплементацију Плана развоја општине Ариље за период 2024-2030. године. Овај оквир представља институционални механизам који омогућава надгледање, извештавање и оцењивање постигнутих резултата. Главни циљ је повећање ефикасности у имплементацији Плана развоја, као и стварање услова за успешно постизање дефинисаних приоритетних циљева. Овај управљачки оквир такође има улогу у утврђивању одговорности унутар јединице локалне самоуправе.

Усвајање и објављивање Плана развоја општине Ариље 2024-2030. године

Поступак усвајања Плана развоја општине Ариље 2024-2030. године од стране Скупштине општине Ариље и његово јавно објављивање формално је отворило пут за почетак имплементације овог планског документа. Пре тога, успешно је спроведена јавна расправа о Нацрту плана развоја, који је био предложен од стране Општинског већа. Јавна расправа, одржана 04.03.2024. године у трајању од 15 дана, отворила је простор за широко учешће локалне заједнице, омогућавајући јој да се упозна са садржајем документа и да изрази своје ставове. У току јавне расправе, документ је био доступан на званичној интернет презентацији Општине, омогућавајући грађанима да дају коментаре, предлоге и мишљења. Одржан је отворени састанак 14.03.2024. године. Након тога, нацрт Плана развоја је коначно финализован и достављен Скупштини на усвајање на предлог Општинског већа. Консултативни процес је тиме успешно завршен.

Одлуком Скупштине општине Ариље („Службени гласник општине Ариље, број 23/24), усвојен је План развоја за период 2024-2030., представљајући највиши документ развојног планирања на нивоу јединице локалне самоуправе.

План развоја општине Ариље 2024-2030. подразумевао је употребу родно сензитивног језика којим се доприноси подизању свести о значају једнакости жена и мушкараца и увођење начела једнакости и равноправности полова у све сфере друштвеног живота.

Термини изражени у публикацији у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски род лица на које се односе.

ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА – ИЗВОД⁸

Географски положај

Општина Ариље се налази у западном делу Републике Србије у Златиборском округу, а по конфигурацији терена припада брдско-планинском подручју са уским појасом равнице око реке Голијске Моравице. Ариље, као административни центар налази се на самом ушћу Великог Рзава у Голијску Моравицу на надморској висини нешто испод 350 метара. Општина се на северу граничи са општином Пожега и градом Ужице, на истоку и југу са општинама Лучанима, Ивањица и Нова Варош, и на западу са општином Чајетина. Захваљујући географској позиционираниости, има добре везе са привредним, културним и административним центрима у Србији, нарочито са Ужицем (36 км), Чачком (46 км) и Београдом (195 км). Општину Ариље чини двадесет једно рурално насеље (Радобуђа, Гривска, Северово, Крушчица, Радошево, Висока, Бјелуша, Бреково, Добраче, Драгојевац, Миросаљци, Трешњевица, Ступчевићи, Латвица, Богојевићи, Поглед, Вигоште, Церова, Вране, Грдовићи и Вирово) и једно насеље урбаног карактера (Ариље). Кроз општину Ариље пролази државни пут 21 и то је државни пут IB реда који повезује северну, западну и југозападну Србију, почиње у Новом Саду, пролази кроз Руму, Шабац, Ваљево, Пожегу, Ариље, Ивањицу и завршава се у Сјеници и државни пут IIA реда 196 Лис-Ариље-Висока-Љубиш.

На територији општине преовладава умерено-континентална клима са четири јасно диференцирана годишња доба: умерено топла лета и умерено хладне зиме, блага и дуга прелазна доба, топлије јесени од пролећа, доста падавина током зиме, пролећа и јесени, а нешто мање у летњим месецима. Просечна годишња температура ваздуха је +9.2°C. Апсолутни максимум температуре је +39.3 °C, а апсолутни минимум је -29.2 °C. Просечне годишње падавине су 800 mm и просечна влажност ваздуха 80%. Према нивоу развијености, Општина припада другој групи локалних самоуправа чији је степен развијености у распону од 80% до 100% републичког просека.

Демографски трендови

У општини Ариље, према последњем попису (2022.) живи 17.063 становника. Полна структура укупног броја становника указује на веома благу предност женског становништва (50,2%, односно 8.566) у односу на мушко становништво (49,8%, односно 8.497). Када се посматра тренд кретања броја становника општине Ариље у периоду 2017-2021. године, уочава се константан пад броја становника из године у годину. У односу на базну 2017. годину, број становника у општини Ариље у 2021. години је смањен за 4,09% становника, континуирани пад броја становника мушке популације за 4,0%, континуирани пад броја становника женске популације за 4,18%, растући тренд демографског старења (просечна старост становништва је порасла за 0,61 годину) и смањење очекиваног трајања живота женске популације за 0,6 година.

Природни прираштај бележи негативне вредности (-219), будући да је број живорођене деце (133) мањи од броја умрлих (352). Стопа природног прираштаја у општини Ариље у 2021. години је нешто неповољнија од вредности истог показатеља Златиборску област (-12,6 ‰ односно -11,9 ‰ респективно). Негативан природни прираштај региструје се и у свим упоредивим општинама и на свим нивоима, с тим да је позитивна чињеница да општина Ариље региструје најмању негативну вредност овог показатеља у 2021. години у односу на приказане општине Златиборске и Моравичке области. У периоду 2017-2021. године вредност стопе природног прираштаја била је најповољнија

⁸ Ово поглавље је урађено на основу прегледа и анализе постојећег стања у областима: друштвени развој (Прилог 1 овог документа), економски развој (Прилог 2 овог документа), заштита животне средине и урбани развој (Прилог 3 овог документа) и локалне финансије (Прилог 4 овог документа).

2017. године (-5,19%), док је највећи број живорођених био 2018. године (170), а умрлих забележен 2021. године (352). Од 2018. године број живорођених бележи благи пад. Најнеповољнија вредност стопе природног прираштаја забележена је 2021. године (-12,61%).

Стопа фертилитета у општини Ариље у 2021. години износила је 1,35%, што је приближно стопи коју бележи Златиборска област. Низак наталитет је директна последица ниског фертилитета (1,35%) и с аспекта рађања, веома неповољне старосне структуре (ниско учешће жена у фертилном добу (15-49) које износи свега 20,7% укупног становништва. Планирање породице и репродуктивна моћ становништва под снажним је утицајем модерног репродуктивног модела који води смањењу стопе фертилитета.

Укупан број досељеног становништва у општини Ариље у 2022. години износио је 285, док је број одсељених лица износио 360. Овакав однос указује на изразит негативан миграциони салдо (-75). Анализирајући миграциона кретања као компоненте раста становништва на подручју општине Ариље током последње деценије, може се констатовати њихов смањен интензитет, али и то да негативан миграциони салдо додатно утиче на укупан пад броја становника. Приликом анализе миграционих кретања становништва, важно је узети у обзир и пандемију Корона вирусом, која је започела 2020. године, те сигурно утицала на смањивање миграционих тенденција становништва.

Природни ресурси

Поред пољопривредног земљишта, под природне ресурсе општине Ариље спадају богатства шумским пределима, рекама, изворима и потоцима. Шуме се највише простиру по ободним деловима општине или на теренима преко 500 м надморске висине. Преовлађују лишћарске шуме (преко 90%) и то у највећој мери мешовите шуме тврдых лишћара (храстови, буква, граб). Аутохтона врста четинара (смрча) заступљена је највише у МЗ Висока. На нижим надморским висинама, нарочито у долинама река, расту низијске шумске заједнице меких лишћара. Хидрогеографска карта територије општине Ариље је представљена природним водотоком три најважнија водотока – Моравица, Велики Рзав и Мали Рзав. Река Рзав носи епитет најчистије реке у Србији. Велики и Мали Рзав се уливају један у други око 6 км узводно од Ариља према Радобуђи док се Велики Рзав потом улива у Моравицу у Ариљској долини око 3 км низводно од центра Ариља. Капацитет Великог Рзава и Моравице је по 8 m³/s.

На територији општине Ариље налазе се два заштићена природна добра:

1. Споменик природе Бјелушка потајница – крашки извор интермитентног типа (са прекидима у истицању воде), који се налази на месту Луке, у селу Бјелуша; и

2. Природна реткост, природно станиште биљне врсте зеленика (*Ilex aquifolium*) на локацији Зеленика у селу Радошево.

Оба природна добра имају статус трајне, обавезне намене и без одговарајућег поступка у складу са законом, не могу се мењати.

Економски развој и структура привреде

Локалне финансије општине Ариље су имале цикличан тренд кретања у посматраном периоду од 2017. до 2021. године. Посматрајући 2017. и 2018. годину, општина Ариље бележи стабилан тренд степена самофинансирања и финансијске аутономије, након чега у 2019. години долази до значајнијег пада а потом и до поновног раста у последње две анализирани године. Укупни приходи општине Ариље поредећи прву (2017.) и последњу анализирану годину (2021.) остварују кумулативни раст од 36,09%, док су укупни приходи по становнику имали кумулативни скок за

41,90%. Према укупним приходима по становнику општина Ариље се налази на последњем месту међу упоредивим општинама (Ариље 39.264, Ивањица 40.586, Лучани 46.275 и Бајина Башта 46.282). Све анализирани општине остварују вредност овог показатеља далеко нижу од просека Републике који износи 56.521 динара номинално.

Општину Ариље карактерише пољопривредна производња (превасходно производња и прерада малине), а потом и текстилна, металска и дрвопрерађивачка индустрија. Према подацима Агенције за привредне регистре, у периоду од 2019. до 2022. године, нису присутне велике осцилације у броју активних привредних друштава. Према истим подацима, у 2022. години у општини Ариље активно послује преко 1.250 привредних субјеката (304 привредних друштава и 953 предузетника). Иако становништво општине Ариље, према Попису 2022. године чини 6,7% становништва Златиборске области, у овој општини послује 10,1% од укупног броја привредних друштава и 7,4% предузетника Златиборске области. Ово је, између осталог, резултат дубоко укорене традиције приватног предузетништва на територији општине Ариље.

Нето ефекат оснивања нових привредних друштава у 2021. години износи 0,5 и значи да се на 10 угашених предузећа отворе 5 нових привредних друштава, што је најнижи коефицијент у односу на панел упоредивих општина. У посматраном периоду нето ефекат оснивања нових привредних друштава у општини Ариље бележи значајне осцилације, са израженијим падом од 34,62% у 2018. години у односу на 2017. годину и високим скоком вредности од 75% у 2020. години у односу на 2019. годину. У последњој анализираној години (2021. години) поново се региструје значајан пад вредности (за 64,29%).

Нето ефекат оснивања нових предузетника посматрајући појединачно по годинама у периоду 2017-2021. године се креће у распону од 1,2 (2020. година) до 2,2 (2018. година). У последњој посматраној години вредност индикатора је 1,8, док кумулативна вредност раста овог параметра (2017/2021) износи 20%. Посматрајући остале упоредиве општине, нето ефекат оснивања нових предузетника у 2021. години има највећу вредност у општини Лучани (2,2). Према вредностима овог индикатора општина Ариље се налази на другом месту (1,8), испред општине Бајина Башта (1,5) и општине Ивањица (1,3).

На територији општине Ариље у посматраном петогодишњем периоду (од 2017. до 2021. године) јасно се запажа готово идентичан број привредних друштава на 1.000 становника, са изузетком 2020. године када се региструје једно привредно друштво више на 1.000 становника. Број предузетника на 1.000 становника региструје континуитет у расту у свим анализираним годинама, са кумулативним растом од 11 предузетника више на 1.000 становника у 2021. у односу на иницијалну 2017. годину.

Укупан број извозника на територији општине Ариље у петогодишњем посматраном периоду има тренд опадања и у апсолутним и у релативним вредностима, док се једино у последњој анализираној години бележи раст од три извозника више у односу на 2020. годину. Са друге стране, посматрајући само удео извозника у укупном броју привредних субјеката, општина Ариље остварује завидне резултате који се крећу у распону од 44,3% у 2017. години, до 37,5% у 2020. години. Са друге стране, број увозника на подручју Ариља у петогодишњем периоду региструје растући тренд посматрајући њихов укупан број као и њихов удео у броју привредних субјеката. Максималан удео броја увозника остварује у последњој анализираној години (2021.) и то 38,6% од укупног броја активних привредних субјеката.

Укупан износ остварених инвестиција на територији општине Ариље у 2021. години износио је 246.525.000 динара. Посматрајући упоредиве општине, све имају значајно веће вредности остварених инвестиција у истом периоду. Остварене инвестиције у региону Шумадије и Западне

Србије износиле су 121.273.127 хиљада динара, у којима општина Ариље учествује са 0,20%. Учешће општине Ариље у оствареним инвестицијама на нивоу Златиборске области је 2,39%. Са становишта карактера изградње инвестиција, у општини Ариље у 2021. години улагало се највише у нове капацитете (51,56%), док према техничкој структури предњаче грађевински радови (43,15%) и домаћа опрема са монтажом (34,18%).

Тржиште рада

Регистрована запосленост према општини пребивалишта у односу на број становника старијих од 15 година на територији општине Ариље је у 2021. години износила 41,4%. Од укупног броја запослених више од 65% запослених у свим анализираним годинама је у правним лицима. Максимална вредност овог показатеља се региструје у 2018. години у износу од 68%. Приватни предузетници и запослени код њих, као % укупног броја запослених, максималну вредност имају у 2021. години са учешћем од 27,4%. Почев од 2015. године региструје се и број индивидуалних пољопривредника, а посматрајући петогодишњи анализиран период (од 2017. до 2021. године) његов удео је највећи у 2017. години и износио је 8,6% у укупном броју запослених. Ову категорију запослених карактерише релативно високо учешће у укупној запослености, али са континуитетом у паду из године у годину. Анализом података које води Аналитички сервис ЈЛС, а који се односе на запосленост по привредним делатностима (Табела 26), у општини Ариље доминирају запослени у прерађивачкој индустрији и то са учешћем већим од 57% у свим анализираним годинама, затим запослени у трговини на велико и мало и поправци моторних возила (у распону од 10,2% у 2020. години до 12,3% у 2017. години), затим запослени у образовању (у распону од 4,4% у 2019. години до 5,6% у 2021. години). Све остале пословне делатности остварују запосленост око 3% и нижу.

На порталу Дев Инфо Републичког завода за статистику, објављени су подаци о незапослености за 2022. годину, а на основу евиденције Националне службе за запошљавање. Према овом извору број незапослених лица на подручју општине Ариље у 2022. години је износио 887, што је 52 лица на 1.000 становника. Незапослене жене у укупном броју незапослених учествују зависно од године до године у распону од 48,80% (2017. година) до чак 53,5% (2020. година). Удео незапослених лица која први пут траже запослење варира из године у годину, са регистрованим кумулативним растом од 12,32% у периоду 2017/2021. Насупрот претходном показатељу, удео незапослених лица без квалификација има тренд пада у кумулативном износу од 8,44%. У свим посматраним годинама највеће учешће у укупној незапослености имају лица са средњим образовањем који се креће у распону од 54,8% у 2019. години до максималних 59,4% у последњој анализираној години. Најмање учешће остварују лица са вишим и високим образовањем, са регистрованом најнижом вредношћу од 12,3% у 2021. години. Позитивна чињеница јесте смањење незапослености млађе популације у кумулативном износу од 14,50% поредећи 2017/21. Супротно томе незапосленост старије популације има тенденцију раста у кумулативном износу од 11,88% за исти петогодишњи временски период.

Када је реч о зарадама, према подацима Републичког завода за статистику, на територији општине Ариље региструје се тренд раста просечних зарада из године у годину и то у кумулативном износу од 72,49% у периоду 2017-2022. година. Општина Ариље са просечном зарадом без урачунатих пореза и доприноса оствареном у 2022. години се налази на претпоследњем месту међу упоредивим општинама, са незнатно већим износом просечне зараде у односу на општину Ивањица. Износ просечне зараде забележен у анализираној години у општини Ариље је нижи и од просека Златиборске и Моравичке области, као и од просечних вредности забележених на нивоу Региона и Републике.

Пољопривреда и шумарство

Пољопривреда представља доминантну привредну грану Општине. Најразвијенија грана пољопривреде у општини Ариље је воћарство, у оквиру које је свакако најдоминантнија производња малина, по којој је овај крај надалеко познат. На територији општине Ариље постоје значајни потенцијали за развој пољопривреде посебно кад је реч о карактеристикама земљишта, клими, хидрометеоролошком и водном потенцијалу, разноврсности биљног и животињског света.

Према подацима Пописа пољопривреде из 2012. године расположиво пољопривредно земљиште које обухвата површину од 14.101 хектара, чини 40,4% укупне површине општине Ариље. Коришћено пољопривредно земљиште у укупном расположивом пољопривредном земљишту има удео од 83,84%, а у односу на укупну површину општине удео од 33,87%. Наводњавано земљиште у коришћеном пољопривредном земљишту представља свега 3,8%

Према доступним подацима, у августу 2023. године укупна површина под ораницама и баштама је 1.973,43 ха, воћњацима 3.241,80 ха, виноградима 0,79 ха, док је под ливадама и пашњацима 6.383,26 ха. Према подацима из 2012. године, укупна површина расположивог пољопривредног земљишта износила је 14.101 ха. Расположиво пољопривредно земљиште заузима 40,4% укупне површине Општине, док је 2,9 ха коришћено пољопривредно земљиште по газдинству. Удео пољопривредног земљишта које се користи за пољопривредну производњу износи 83,84%. Општина поседује и значајне водне и шумске ресурсе, који пружају одличну основу за диверзификацију економских активности, чиме би се обезбедили додатни приходи пољопривредних газдинстава. Евидентно је и повећање површина под вишегодишњим воћарским засадима, који су млађи од 20 година, што је такође једна од националних стратешких приоритета у пољопривредној производњи. Довољне количине воде и ливаде/пашњаци омогућавају и даљи развој сточарства, које већ постоји на подручју општине. Значајан природни ресурс на територији општине Ариље су шуме, које захватају површину од 14.978 хектара, односно 43% укупне територије општине Ариље. Шуме углавном сачињавају мешовите шуме тврдых лишћара хрста, букве и граба.

Туризам

Општина Ариље се углавном не налази на мапама туристичких туроператера, али овај део Западне Србије и те како има значајне туристичке ресурсе. Туризам, као привредна грана у експанзији, има велике потенцијале за општину Ариље. Општина поседује бројне споменике културе, манифестације, изузетне природне лепоте, могућности за сеоски, рекреативни и бањски туризам, активни одмор, спортски риболов, угоститељство и кулинарство, што може чинити разноврсну и атрактивну туристичку понуду. Туризам и рекреација на територији општине Ариље, уз комплементарне активности (пољопривреду, занатство, угоститељство итд.), представљају потенцијално врло значајну привредну активност, првенствено због повољних природних услова и изузетних природних и културно-историјских вредности. Међутим, туризам, као привредна грана, није развијен на задовољавајућем нивоу. Постојећи капацитети не дају могућност ширењу туристичке услуге, па се не могу очекивати већи економски ефекти од туристичке делатности без улагања у исту.

Како се општина Ариље налази у изузетно конкурентном окружењу када је туристичка понуда у питању (Дивчибаре на северу, Голија на југу, Златар на југозападу, Златибор на западу и Тара на северозападу) не чуди податак да туризам Ариља учествује са само 0,1% у укупном туристичком промету региона Западне Србије. Изразита конкуренција може да представља и развојну шансу за општину Ариље, као централни простор између већ препознатих и валоризованих простора

развијеног планинског, рекреативног, летњег и зимског туризма. У последње време значајне су активности Регионалне ТО Западне Србије на обједињавању туристичке понуде региона. Највећи потенцијал за развој туризма имају општински центар и брдско-планинска зона општине. Потенцијали за планински туризам и рекреацију су у погодностима за планинарење и излете, лов и риболов, активну рекреацију и боравак у очуваној природи. Зимски туризам и рекреација су по потенцијалима скромнији од летњег.

Водоснабдевање

Према расположивим подацима, општине Ариље, Пожега, Лучани и Горњи Милановац, као и град Чачак прикључени су на централни систем водоснабдевања где се врши захват сирове воде из привременог водозахвата Рзав, потом се слободним падом вода транспортује у дужини од 6км до фабрике воде на брду Клик изнад Ариља. Ту се врши пречишћавање воде најсавременијим технолошким процесима и дистрибуција воде за пиће магистралним цевоводом (Ø 1000 - 1200 мм дужине 72 км) до градских резервоара у Ариљу, Пожеги, Лучанима, Чачку и Горњем Милановцу. Јавно предузеће за водоснабдевање „Рзав“ Ариље обавља привредну делатност од општег интереса ради обезбеђења воде за пиће наведених локалних самоуправа. Систем водоснабдевања Општине Ариље, већим делом је конципиран на преузимању хигијенски исправне воде за пиће са регионалног система „Рзав“, а мањим али такође значајним делом са локалних изворишта „Малско врело“ и „Клокоч“.

Укупна дужина водоводне мреже према подацима Републичког завода за статистику је 459 км. У 2021. години на територији општине Ариље укупно је захваћено 17.567.000 м³, а испоручено 974.000 м³ воде за пиће. Према подацима Аналитичког сервиса ЈЛС на подручју општине Ариље у 2021. години је било укупно 5.775 домаћинстава прикључених на водоводну мрежу, што представља 94,3% од укупног броја домаћинстава на подручју општине. У периоду 2017-2021. нису забележене осцилације у броју домаћинстава прикључених на водоводну мрежу, с тим да је поредећи 2011. годину и 2021. годину забележено 1.553 домаћинстава више прикључених на водоводну мрежу, што представља раст од 36,78%.

Јавно комунално предузеће "Зелен", поред других делатности обавља и делатност снабдевања водом за пиће. Према подацима из финансијског извештаја предузећа за 2018. годину, ЈКП „Зелен“ осим градског дела општине водом са градског водовода снабдева и 12 села ариљске општине.

Стање примарне дистрибутивне водоводне мреже је већим делом и даље на незадовољавајућем нивоу, првенствено због старости система, врсте и профила водоводних линија. Тако су највећи функционални проблеми у најужем градском центру, где су цеви азбест - цементне и поцинковане челичне, велики је губитак у овом делу мреже због старости система, подлоге и надоградње објеката (кварови и расипања воде не могу се приметити), а прикључци су мање више недовољно профилисани. Неретко се непрописно укрштају водоводни и канализациони прикључци. Из овога произилази да се се не може много учинити на побољшању квалитета водоснабдевања и смањењу губитака без реконструкције водоводног система.

Управљање отпадним водама

Јавно комунално предузеће "Зелен" је основано ради обављања комуналних делатности од општег интереса, међу којима је и одвођење атмосферских и отпадних вода. Према подацима из финансијског извештаја овог предузећа за 2018. годину, ЈКП „Зелен“ одводи отпадне воде од 3.230 домаћинстава, што је 52,7% укупног броја домаћинстава. Дужина канализационе мреже у 2021. години износила 96 км. Према подацима Републичког завода за статистику, у 2021. години на територији општине Ариље укупно је испуштено 972.000 м³ отпадних вода, од којих је 956.000 м³

испуштено у системе за одвођење отпадних вода. На простору Општине нема система за пречишћавање отпадних вода, односно евидентан је изостанак пречишћавања отпадних вода на територији Ариља.

Највећи део канализационе мреже на територији општине Ариље је општег типа. То значи да не постоји одвојен систем за кишну и фекалну канализацију. Самим тим, канализациони систем је неуслован, посебно у најужем центру града. Велики број надограђених, старих објеката онемогућава приступ систему као и честа загушења. На свега неколико локација је у оквиру реконструкција водовода и канализације урађена кишна канализација независно од фекалне, што представља много боље решење од канализације општег типа.

Општина Ариље је са градом Ужицем и општинама Пожега, Ивањица и Косјерић потписник Међуопштинског споразума о сарадњи на пројекту изградње и управљања регионалним системом за сакупљање и пречишћавање отпадних вода. Иницијална фаза у реализацији сарадње и успостављање имовинско-правних релација за почетак инфраструктурних радова је у току. Основано је ЈКП „Скрапеж воде“ са седиштем у Пожеги. Локација постројења је по садашњем моделу у складу са међуопштинском сарадњом предвиђена на територији општине Пожега.

Управљање комуналним отпадом

Општина Ариље је један од оснивача Регионалног центар за управљање отпадом „Дубоко“ из Ужица. То је активно привредно друштво основано и регистровано као јавно предузеће у јавној својини, чији оснивачи су још градови Ужице и Чачак, општине Пожега, Бајина Башта, Чајетина, Косјерић, Ивањица и Лучани. Основна делатност Јавно комуналног предузећа Регионалног центар за управљање отпадом „Дубоко“ Ужице је одлагање неопасног комуналног отпада у складу са Законом о заштити животне средине. У претходном периоду је успостављен систем за трансфер и транспорт, којим се сав комунални отпад, који прикупе комунална предузећа у локалним самоуправама оснивачима, допрема у регионални центар за управљање отпадом Дубоко.

Генерисане количине отпада са простора Ариља имају осцилирајући тренд из године у годину са оствареним кумулативним растом од 12,37% у 2022. години у односу на иницијалну 2016. годину. Осцилације су приметне и у количини суве фракције, са кумулативним растом од 13,68% поредећи 2016/2022. годину. У 2022. години удео суве фракције из општине Ариље је износио 6,45% у укупној сувој фракцији ЈКП Дубоко (5.414,10 издвојено у 2022. години).

Морфолофија отпада пореклом са територије општине Ариље указује да у примарно селектованом отпаду доминира картон, ПЕТ и фолија. Морфолошке анализе састава примљеног примарно селектованог отпада, које се као додатна контрола раде квартално, показале су да је од укупне примљене количине примарно селектованог отпада само 12% корисних секундарних сировина. Ово указује да на месту настанка комуналног отпада нема селекције отпада. Већина отпада који се допрема у ЈКП „Дубоко“ Ужице је помешани отпад, који се више пута претовара и меша до тренутка истовара. Комунални отпад није раздвојен од других токова отпада (грађевински, кабасти, зелени, пепео и друге врсте отпада). Такав отпад је превише запрљан, па је тешко одредити отпад који би се третирао у центру за селекцију, због очувања опреме.

Саобраћајна инфраструктура

На подручју општине Ариље има укупно 289км категорисаних путева, од чега се само 194,2 км дефинишу као савремен коловоз. Државни путеви првог реда чине 17,8км, државни путеви другог реда 43км и локални путеви 229,3 км, од чега 58,79% под савременим коловозом. Приметан је тренд стагнације у дужини путева, као и благи пад који се региструје у последњој анализираној

години (2021.) за дужину од 1,26 км у односу на претходну годину. У посматраном временском периоду се запажа стагнација показатеља густине путева. Овакав тренд указује на недостатак улагања у изградњу нове путне мреже на нивоу локалне самоуправе.

Општински путеви представљају најважније саобраћајнице у насељеним местима. Путеве овог ранга поред развоја путне мреже у смислу повећања укупне дужине општинских путева неопходно је унапредити и у погледу реконструкције основних елемената трасе, јер су ови путеви поред неасфалтираних деоница најчешће са неодговарајућим (малим) радијусима хоризонталних кривина и нерегулисаним одводњавањем коловоза.

Општински путеви представљају најважније саобраћајнице у насељеним местима. Општина Ариље је акценат претходних година ставила на реконструкцију постојеће путне мреже у руралном подручју и обухват поменуте реконструкције је велики. У наредном периоду се мора наставити са истим активностима и реконструисати путну мрежу уз унапређење и у погледу реконструкције основних елемената трасе и адекватним радијусима хоризонталних кривина и нерегулисаним одводњавањем коловоза.

Енергетска инфраструктура

Подручје општине Ариље упућено је на снабдевање електричном енергијом и горивом из енергетског система Србије. На подручју Општине, односно електродистрибуције Ариље, дистрибутивна мрежа се напаја из трафостанице (ТС) 110/35 kV и четири ТС 35/10 kV. Инсталирана снага постојећих трафостаница (110/35 kV, 35/10 kV и 10/0,4 kV) задовољава садашње потребе потрошача, али због недостатка напајања из више праваца није обезбеђено квалитетно и сигурно снабдевање електричном енергијом. Гасоводна мрежа на подручју општине није развијена, односно не постоје објекти ове мреже. Лоша је енергетска ефикасност јавне расвете. Енергетска ефикасност, када је реч о јавним зградама, је на ниском нивоу због дотрајалости столарије и разнородних система грејања.

Гасификација општине Ариље је покренута и за сада је реализована за одређени број индустријских објеката а у току је израда прикључка за спортску халу као првог објекта јавне набавке. Енергетска ефикасност јавних објеката је у претходним годинама започета кроз замену столарије и реконструкције кровног покривача и у планираном временском раздобљу се морају наставити активности на овој области. Већина објеката јавне намене је у систему даљинског система котларнице на биомасу и може се сматрати као енергетски ефикасно грејање. Потребно је све јавне објекте уврстити у систем овог грејања.

Телекомуниције и ИКТ

Телефонска мрежа са подручја општине Ариље припада мрежној групи Ужице. Број телефонских претплатника је у 2021. години износио 5.509 од укупно 6.407 домаћинстава на територији општине Ариље, што је 86%. Поредићи 2019. годину и 2021. годину број претплатника фиксне телефоније је порастао за 456 корисника, с тим да се највећи број претплатника региструје у 2020. години, након чега следи пад од 331 претплатника мање у 2021. години. Поштански саобраћај на територији општине се реализује преко три поште. У 2021. години отпремљено је укупно 208.000 пакета и писмоносних пошиљки.

Заштита животне средине

Према Просторном плану, на територији Општине не постоји успостављен мониторинг квалитета ваздуха, воде и земљишта. Такође, за територију Општине не постоји израђен локални регистар

извора загађења. Потенцијална угроженост квалитета ваздуха постоји због индивидуалних ложишта, као и услед проласка саобраћајница кроз насеља. Од директних извора загађења земљишта у Општини издваја се слабо контролисана употреба хемијских средстава заштите у пољопривредној производњи, а од индиректних повећане фреквентности саобраћаја у урбаним срединама.

Ариљске реке се одликују веома чистом водом богатом кисеоником. Овај квалитет воде се задржава до самог Ариља где се под утицајем испуштања непречишћених комуналних и индустријских отпадних вода квалитет погоршава до III класе. Из истих разлога вода Моравице је загађена са ивањичке територије. Други узрок загађивања вода је неконтролисано коришћење хемијских средстава у пољопривреди. Концентрација сумпордиоксида у ваздуху је један од основних параметара за процену квалитета ваздуха. Настаје приликом сагоревања фосилних горива која у себи имају различит проценат сумпора. Сумпордиоксид је главни састојак тзв. зимског смога. У 2019. години SO₂ систематски је праћен на подручју Златиборског округа и средње годишње вредности на свим мерним местима у току 2019. године биле су испод граничне вредности емисије за насељено подручје прописане Правилником (50 µг/м³). С тим да су те релативно позитивне вредности резултат далеко квалитетнијег ваздуха у летњим месецима, за разлику од зимских месеци у којима се ови показатељи драстично нарушавају у градским центрима као последица индивидуалних ложишта.

Образовање

Програм предшколског васпитања и образовања је организован у 8 објеката у оквиру ПУ „Ариље“. Основна делатност ПУ је организовано васпитање и образовање деце узраста од 20 месеци до 7 година, нега и превентивна здравствена заштита деце, исхрана, социјални рад, одмор и рекреација. Према доступним подацима, постојећи капацитети су довољни, будући да нема деце која нису примљена због попуњености капацитета, нити деце која су уписана преко капацитета. У ПУ је у току школске 2020/2021. године уписано укупно 615 деце, док је број запослених у ПУ „Ариље“ 84. У односу на претходну школску годину то је смањење за 13 деце (628 деце). Предшколским образовањем обухваћено је 33,3% деце узраста од 0-3 године. Такође, обухват деце узраста од 3 године до поласка у ППП је знатно виши у поређењу са обухватом деце на нивоу упоредивих општина и износи 80,1%.

У сектору основног образовања издвајају се 4 матичне основне школе и 9 подручних одељења. Основна школа „Стеван Чоловић“ се налази у Ариљу, док се остале школе налазе у руралним срединама и то: Основна школа „Јездимир Трипковић“ у селу Латвица, Основна школа „Ратко Јовановић“ у Крушцици, Основна школа „Бреково“ у Брекову. Неповољан тренд демографских показатеља и депопулација становништва на подручју општине Ариље условили су и тренд опадања броја ученика у редовним основним школама и то у кумулативном износу од 6,69% поредећи прву и последњу посматрану годину (2017/2021.). Сходно томе приметан је и тренд опадања броја одељења у редовним основним школама. Позитивну чињеницу представља релативно стабилна нето стопа обухвата основним образовањем и стопостотна стопа завршавања основне школе у укупном обухвату у последњој анализираној години.

Средња школа „Свети Ахилије“ из Ариља је мешовита самостална образовно-васпитна установа, једина средња школа у Ариљу. Средња школа „Свети Ахилије“ има пет образовних профила: гимназија; електротехника; економија, право и администрација; текстилство и кожарство; машинство и обрада метала. На подручју општине Ариље, а у складу са негативним демографским трендовима заступљен је тренд смањења ученика средњих школа. Посматрајући прву и последњу анализирану годину (2017/2021.) број ученика у редовним средњим школама је забележио

кумулятивни пад од 11,56%. Највише ученика и то у свим посматраним годинама се опредељује за четворогодишње стручне школе, потом за гимназију, док се најмање ученика уписује у трогодишње стручне школе. У последњој посматраној години није забележен ниједан случај одустајања од школовања у средњем образовању. У средње школе на подручју општине Ариље је уписано 312 ученика, и за разлику од претходних година, највише ученика је уписало гимназију (129), потом четворогодишње стручне школе (124), док је трогодишње стручне школе уписало свега 59 ученика.

Просторни услови у матичној школи и издвојеним одељењима су задовољавајући и побољшавају се из године у годину захваљујући покровитељству општине, као и донацијама. Стопа обухвата дечака (99,3%) је током петогодишњег периода била већа од стопе обухвата девојчица (97,9). Стопа одустајања од школовања у основном образовању износи -0,1% док стопа одустајања од школовања у средњем образовању износи -0,7%. То су изузетно повољни показатељи. Будући да се ради о малим апсолутним бројевима, све ове податке треба узимати са извесном опрезношћу, али су они ипак значајни са аспекта сагледавања опште слике образовног профила становништва.

Здравствена заштита

На територији општине Ариље постоји једна установа примарног нивоа здравствене заштите - Дом здравља Ариље, као установа примарне заштите која функционише у склопу Здравственог центра Ужице. У Дому здравља Ариље, здравствену делатност обављају следеће службе:

1. Служба за здравствену заштиту одраслог становништва са здравственим станицама: Крушчица и Бреково и здравственим амбулантама: Северово, Висока, Добраче и Бјелуша.
2. Служба за здравствену заштиту деце и школске деце
3. Служба за здравствену заштиту жена
4. Служба за здравствену заштиту радника
5. Служба кућног лечења и неге
6. Служба поливалентне патронаже
7. Служба за стоматолошку здравствену заштиту
8. Служба за радиолошку ултразвучну дијагностику
9. Служба за лабораторијску дијагностику

Према подацима РЗС, у Дому здравља Ариље у 2021. години укупно је било запослено 107 лица од чега 87 здравствених радника и сарадника и 20 немедицинских радника. У односу на претходну 2020. годину број запослених се незнатно смањило. Укупан број запослених у ЗУ у посматраном петогодишњем периоду је имао тренд раста, с тим да је број доктора медицине у апсолутним вредностима у првој и последњој анализираној години остао непромењен и поред регистрованих смањења у 2018. и 2019. години. Ако се посматрају сви кључни показатељи у области здравства, може се констатовати релативна стабилност свих показатеља, без икаквих значајнијих одступања у петогодишњем тренду. Број доктора медицине на 1.000 становника региструје незначајан раст у 2021. години, али ако се узме у обзир претходно анализирани показатељ да је број доктора медицине у првој и последњој посматраној години остао непромењен, онда се овај благи раст може посматрати као резултат неповољних демографских показатеља и демографског пражњења ариљског краја.

Подаци који приказују доступност услуга здравствене заштите поред незнатног раста у броју лекара опште медицине и непромењеног броја лекара специјалиста у последњој посматраној години

(2021.) у односу на прву годину (2017.), имају и низ недостатака, пре свега у погледу недостатка фармацеута у јединој здравственој установи, недостатку стоматолога за предшколску и школску децу, малом броју стоматолога који пружају услуге целокупној локалној популацији, и малом броју лекара који пружају услуге заштите здравља женској популацији.

Социјална заштита

Основна установа за остваривање права из домена социјалне заштите је Центар за социјални рад општине Ариље. Центар за социјални рад је социјална установа са јавним овлашћењима у области социјалне заштите, породично правне заштите и старатељства, која су јој поверена законом, са правима и обавезама од општег интереса и о њиховом обезбеђивању се стара Република и општина Ариље.

Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад у 2021. години је износио 938 лица, што чини 5,4% укупне популације Општине. Приметна је тенденција осцилације броја корисника, те је у поређењу са 2017. годином, тај број порастао са 883 на 938 корисника. Обухват корисника социјалне заштите (21,8%) знатно је нижи од обухвата те категорије становништва на регионалном (11,3%) и националном нивоу (10,2%). Посматрајући удео корисника социјалне заштите као проценат укупног становништва приметан је раст за 0,52 процентне јединице, поредећи прву и последњу анализирану годину. У свим посматраним годинама приметно је незнатно веће учешће (до 1%) женске популације у укупном броју корисника социјалне заштите. Број пријављених случајева породичног насиља према деци, уз изузетак 2019. године, бележи пад и то на три случаја у 2021. години у односу на првобитно регистрованих осам случајева у 2017. години. За разлику од овог показатеља, број пријављених случајева породичног насиља према женама региструје значајан раст са максималном вредношћу од 58 у 2020. години. У 2019. години се региструје највећи број деце у сукобу са законом док се у последњој анализираној години региструје најнижа вредност овог параметра (15). Стопа деце у сукобу са законом у 2021. години износила је 7,22 што је испод просека Републике (10). Центар за социјални рад у општини Ариље, са пет стручних радника, има најповољнији капацитет за администрирање социјалне заштите (у односу на панел упоредивих општина), било да је у питању однос према броју корисника социјалне заштите, било да се ради о односу према броју становника.

Међу услугама социјалне заштите у надлежности ЈЛС су:

1. Дневне услуге у заједници - дневни боравак, помоћ у кући, лични пратилац детета и свратиште;
2. Услуге подршке за самостални живот - персонална асистенција, становање уз подршку за младе који напуштају систем социјалне заштите и становање уз подршку за особе с инвалидитетом у ЈЛС које су према степену развијености изнад републичког просека;
3. Услуге смештаја - смештај у прихватилиште (за жртве насиља, жртве трговине људима) и предах смештај;
4. Саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге.

Поред Центра за социјални рад у пружању услуга социјалне заштите активно је Удружење Импулс. Удружење Импулс врши услугу дневног боравака за децу и младе са инвалидитетом. Свакодневно са њима раде и проводе време логопед и дефектолог олигофренолог. Организују излете, шетње као и бројне радионице са волонтерима из основне и средње школе.

Култура, спорт и омладинска политика

Најзначајнија установа културе у општини Ариље је Народна библиотека „Добрило Ненадић“. Народна библиотека „Добрило Ненадић“ је јавна служба - установа чија је основна делатност библиотечко-информациона и која обавља делатност културе, односно послове којима се обезбеђује остваривање права грађана и задовољење њихових потреба, као и остваривање другог законом утврђеног интереса у области библиотечко – информационе делатности и културе. Као једина институција у области културе у Ариљу, Народна библиотека делује и као мини културни центар, кроз организацију делатности као што су филмске пројекције, позоришне представе, концерте, разне врсте приредби, књижевне вечери, семинаре, сајмове и остале манифестације културног садржаја. Градска зона Ариље располаже са великим бројем објеката намењених културним садржајима и манифестацијама, док је слика у руралним подручјима далеко неповољнија, тачније сасвим супротна. Више десетина сеоских домова културе је у веома лошем стању са готово никаквим културним садржајима.

На подручју општине Ариље заступљена су разноврсна културна добра из различитих временских периода, која су проглашена или уживају претходну заштиту. Проглашена културна добра чине четири споменика културе:

1. Црква Светог Ахилија (XII век),
2. Црква Светог Николе (XIII век),
3. Манастир Клисуре и
4. Кућа Перке Крчевинац (кућа народног хероја Стевана Чоловића).

Симбол општине Ариље је Црква Светог Ахилија, задужбина српског краља Драгутина Немањића, подигнута у XIII веку. Представља духовни светионик Ариља. Својом специфичном архитектуром и богатим фрескосликарством заузима високу позицију међу српским средњовековним светињама. Црква Светог Ахилија проглашена је за споменик од изузетног значаја Републике Србије.

Поред цркве Светог Ахилија, општину Ариље красе и бројни манастири и цркве из различитих епоха, међу којима се издвајају: Манастир Клисуре у Добрачама, на левој обали реке Моравице из XIII века по узору на ариљску цркву; Црква Светог Николе у Брекову, датира још са краја XVI века. Црква се налази под заштитом државе, као споменик културе од великог значаја; Црква владике Николаја Велимировића у Трешњевици је са изградњом почела 2006. године, да би већ следеће године били освећени њени темељи. У међувремену је сређен простор око цркве, а ове године је отпочела изградња парохијског дома.

Основне карактеристике омладинске политике на територији општине Ариље су следеће:

1. Општина Ариље нема формиран савет за младе па према томе спада у шесту групу развијености локалних савета за младе – јединице локалне самоуправе које немају савет за младе.
2. Општина Ариље нема усвојен важећи локални акциони план за младе.
3. Општина Ариље нема формирану канцеларију за младе.
4. Општина Ариље не издваја средства за локалну омладинску политику
5. Општина Ариље не издваја средства за финансирање удружења младих и за младе за реализацију локалне омладинске политике.
6. Општина Ариље нема омладински клуб.

Спортски савез општине Ариље успешно послује од 2014. године. Бави се промовисањем спортова и организовањем спортских такмичења. Спортски савез општине Ариље окупља 17 спортских друштава.

„Спортско-туристички центар“ Ариље је јавна установа чија је основна делатност управљање спортским објектима, односно послови којима се обезбеђује остваривање права грађана и задовољење њихових потреба, као и остваривање другог законом утврђеног интереса у области спорта. Осим наведене делатности „Спортско-туристички центар“ Ариље обавља и друге делатности из области туризма и спорта, у складу са Одлуком о основању Јавне установе „Спортско-туристички центар“ Ариље. Поред Спортске хале је и фудбалски стадион где утакмице игра ариљска Будућност. Поред фудбалског клуба Будућност, значајни спортски клубови су и женски одбојкашки клуб Будућност Нец, рукометни клуб Ариље и кошаркашки клуб Клик.

ВИЗИЈА ОПШТИНЕ АРИЉЕ

Општина Ариље 2030. године

Квалитет живота којим су задовољни у селу и граду, и млади и старији;

Атрактивност окружења за све генерације;

Туриста као добродошао пријатељ;

Апсолвент који се враћа и средњошколац који се овде школује;

Рзав и Морава, очувани бисери и

Заштита величанствене природе која нам је дата на чување;

Агро-производња одржива, органска.

ПРИОРИТЕТНИ ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ДО 2030. ГОДИНЕ И КЉУЧНЕ МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРИОРИТЕТНИХ ЦИЉЕВА РАЗВОЈА

Преглед развојних праваца, приоритетних циљева и кључних мера

Приоритетни циљев	Кључне мере
РАЗВОЈНИ ПРАВАЦ: ОДРЖИВИ ЕКОНОМСКИ И УРБАНИ РАЗВОЈ	
Приоритетни циљ 1: Обезбедити подстицајно окружење за развој привреде	Мера 1.1: Опремање радне зоне Богојевићи
	Мера 1.2: Опремање нових пословних локација и зона
	Мера 1.3: Унапређење рада Општинске управе у сврху ефикасније подршке привредницима
Приоритетни циљ 2: Унапредити саобраћајну инфраструктуру и повећати безбедност учесника у саобраћају	Мера 2.1: Реконструкција постојеће саобраћајне инфраструктуре у градском и сеоском подручју
	Мера 2.2: Изградња моста у Вранама
	Мера 2.3: Изградња нових паркинг места
	Мера 2.4: Повећање безбедности на саобраћајницама у близини школа
Приоритетни циљ 3: Обезбедити подстицајне услове за остваривање стабилнијих и већих прихода пољопривредних газдинстава	Мера 3.1: Подршка пољопривредним газдинствима у сврху модернизације пољопривредне опреме и механизације, унапређења расног састава у сточарству и повећања продуктивности производње
	Мера 3.2: Промоција и подршка удруживању и задругарству у сврху бољег пласмана пољопривредних производа
	Мера 3.3: Умањење негативних последица природних утицаја на биљну производњу
Приоритетни циљ 4: Планирање и уређење урбаног и руралног подручја у функцији планског развоја општине	Мера 4.1: Развој Просторног плана општине Ариље
	Мера 4.2: Унапређење и ажурирање остале планске документације општине Ариље
	Мера 4.3: Реконструкција Градског трга
Приоритетни циљ 5: Унапредити туристичку понуду и повећати број туриста уз очување природних ресурса и културног наслеђа	Мера 5.1: Уређење и даљи развој туристичке инфраструктуре и супраструктуре
	Мера 5.2: Унапређење постојећих и развој нових манифестација
	Мера 5.3: Развој нових садржаја у туризму

Приоритетни циљеви	Кључне мере
РАЗВОЈНИ ПРАВАЦ: ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	
Приоритетни циљ 6: Адекватно управљати отпадним водама	Мера 6.1: Учешће у изградњи регионалног постројења за пречишћавање отпадних вода
	Мера 6.2: Раздвајање атмосферских од фекалних вода
	Мера 6.3: Унапређење процеса одржавања канализационе мреже
Приоритетни циљ 7: Унапредити квалитет водоводне мреже	Мера 7.1: Побољшање квалитета водоснабдевања заменом азбестних цеви
	Мера 7.2: Набавка опреме за сузбијање губитака у водоводној мрежи
	Мера 7.3: Побољшање квалитета водоснабдевања заменом ливено-гвоздене цеви
	Мера 7.4: Информисање и едукација становништва о рационалној потрошњи воде
Приоритетни циљ 8: Унапредити енергетску ефикасност објеката и повећати коришћење обновљивих извора енергије	Мера 8.1: Подстицаји за унапређење енергетске ефикасности стамбених зграда и индивидуалних породичних кућа
	Мера 8.2: Унапређење енергетске ефикасности јавних објеката
	Мера 8.3: Подстицаји за инсталацију система за коришћење обновљивих извора енергије
	Мера 8.4: Гасификација индивидуалних потрошача енергије за грејање
Приоритетни циљ 9: Унапредити систем за управљање отпадом и смањити количине отпада који се одлаже	Мера 9.1: Проширење обухвата сакупљања отпада на сеоска подручја која нису била обухваћена овом услугом
	Мера 9.2: Информисање и едукација становништва о значају примарне селекције отпада
	Мера 9.3: Унапређење надзора и измене казних одредби у области управљања отпадом
	Мера 9.4: Одређивање и опремање локација за одлагање кабастог и грађевинског отпада
	Мера 9.5: Израда Локалног плана управљања отпадом
	Мера 9.6: Одређивање и опремање нове локације претоварне станице
	Мера 9.7: Чишћење дивљих депонија
РАЗВОЈНИ ПРАВАЦ: ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ	
Приоритетни циљ 10: Повећати обухват деце предшколским васпитањем и образовањем	Мера 10.1: Повећање капацитета Предшколске установе изградњом вртића Ариље
	Мера 10.2: Повећање капацитета Предшколске установе изградњом дечјег вртића у Латвици (у комплексу ОШ „Јездимир Трипковић“)
Приоритетни циљ 11:	Мера 11.1: Реконструкција Основне школе "Стеван Чоловић"

Приоритетни циљеви	Кључне мере
Унапредити услове у основним школама и средњој школи	Мера 11.2: Реконструкције објеката основних школа
	Мера 11.3: Реконструкција физкултурних сала и игралишта при објектима основних школа
Приоритетни циљ 12: Повећати доступност и квалитет услуга социјалне и здравствене заштите	Мера 12.1: Унапређење постојећих услуга социјалне заштите
	Мера 12.2: Успостављање нових услуга социјалне заштите
	Мера 12.3: Унапређење локалног институционалног оквира и међусекторске сарадње у обезбеђивању и пружању услуга социјалне заштите
	Мера 12.4: Успостављање међуопштинских партнерстава у сврху успостављања регионалних услуга социјалне заштите
	Мера 12.5: Унапређење приступачности јавних објеката и простора јавне намене
	Мера 12.6: Повећање доступности услуга здравствене заштите и организација превентивних прегледа у руралном подручју
	Мера 12.7: Успостављање процеса мапирања потреба за услугама социјалне заштите
	Мера 12.8: Успостављање процеса праћења (мониторинга) и вредновања ефеката (евалуације) услуга социјалне заштите
Приоритетни циљ 13: Унапредити услове за спорт и развој и спровођење омладинске политике	Мера 13.1: Реконструкција постојећих и изградња нових игралишта
	Мера 13.2: Решавање проблема мото-стазе за мото-клуб
	Мера 13.3: Изградња стрељане
	Мера 13.4: Оснивање Канцеларије за младе
	Мера 13.5: Израда студије изводљивости за базен
Приоритетни циљ 14: Створити повољне услове за унапређење културног садржаја	Мера 14.1: Доградња зграде Соколског дома
	Мера 14.2: Обезбеђење и опремање додатног простора за библиотеку

Опис приоритетних циљева и кључних мера

Приоритетни циљ 1: Обезбедити подстицајно окружење за развој привреде

Општина Ариље је ангажована на изградњи интегралног и стимулативног оквира за унапређење привредног развоја. У овом контексту, препознаје се неколико кључних аспеката који захтевају пажњу и конкретне мере.

Привредна инфраструктура је од изузетног значаја, а њено опремање и проширење радних зона и пословних локација представљају први корак ка привлачењу нових инвестиција и развоју

постојећих предузећа. Ово укључује и стварање нових локација за изградњу објеката мале привреде, што ће допринети разноврсности и конкурентности економског пејзажа општине.

Унапређење рада Општинске управе кроз поједностављење и ефикасност поступака је кључно за пружање боље подршке привредницима. Ова иницијатива укључује постизање високог степена сарадње између јавног и приватног сектора, као и активну улогу општинске администрације у обезбеђивању основних услова за пословање.

Ово је циљ са високим приоритетом за општину Ариље.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Остварене инвестиције у нова основна средства (у 000 динара)	246.525 (2021.)	295.000 (2030.)	„Општине и региони у РС“, РЗС

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 1.1: Опремање радне зоне Богојевићи

Опис:

Општина Ариље не поседује опремљене радне зоне новијег датума. Раније формиране (током 80-тих година прошлог века) су реструктуриране и попуњене у целости.

Општина Ариље је препознала потребу малих и средњих привредних субјеката и кроз измене и допуне Просторног плана општине предвидела радну зону која је 3 км удаљена од центра општине.

Планирано је да се инфраструктурно опреми радна зона и да се омогуће основни прагови развоја за активирање зоне.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће утврђено након усвајања Просторног плана)
Могући извори финансирања:	Интерно и екстерно - кроз јавно-приватно партнерство
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Приватни сектор (у оквиру јавно-приватног партнерства)
Период спровођења:	Дугорочно

Мера 1.2: Опремање нових пословних локација и зона

Опис:

Општина Ариље се сусреће са недостатком локација на којима је могуће да привредници организују своју делатност и Општина је опредељена да у наредном планском периоду комунално опреми нове пословне локације и зоне. Прво ће се исте предвидети кроз Просторни план, као и план генералне регулације.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
-----------	------------------------------------

Процена потребних финанс. средстава:	(биће дефинисано када се утврде локације)
Могући извори финансирања:	Интерно и екстерно - кроз јавно-приватно партнерство
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Приватни сектор (у оквиру јавно-приватног партнерства)
Период спровођења:	дугорочно
Мера 1.3: Унапређење рада Општинске управе у сврху ефикасније подршке привредницима	
Опис: У оквиру ове мере ојачаће се капацитети Канцеларије за локално економски развој.	
Тип мере:	Институционално-управљачко-организациона
Процена потребних финанс. средстава:	-
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	континуирано

Приоритетни циљ 2: Унапредити саобраћајну инфраструктуру и повећати безбедност учесника у саобраћају

Општина Ариље је ангажована на унапређењу саобраћајне инфраструктуре и повећању безбедности учесника у саобраћају, и сходно томе планира серију мера са циљем повећања ефикасности и безбедности у саобраћајном систему.

Постојећа саобраћајна мрежа, како у градским тако и у сеоским подручјима, захтева реконструкцију како би се подржала повећана потреба за превозом и обезбедила ефикасна комуникација.

У оквиру овог приоритетног циља радиће се на реконструкцији и модернизацији постојећих саобраћајних мрежа, као и изградњи нових делова инфраструктуре која ће подржавати бржи, безбеднији и ефикаснији ток саобраћаја. У делу једносмерне улице Стевана Чоловића испод Цркве Св. Ахилија до Трга партизана потребно је физички одвојити пешачку зону чиме би се створили услови за безбедно кретање пешака са посебним акцентом на децу на путу до школе. Поред наведеног решења као могућност нуди се и затварање наведене улице за саобраћај моторних возила такође и улице Хероја Шоше на улазу на Трг партизана чиме се поред безбедносних услова стварају основи за квалитетнију туристичку понуду града и уређење простора за културно друштвени живот а тиме се не би нарушило нормално одвијање саобраћаја у градској зони.

Изградњом нових гаража, као и реконструкцијом градске мреже обезбедиће се нова паркинг места у ужем градском језгру. Анализом просторног плана потребно је у ужој градској зони одредити слободне површине за паркинг зоне, како у делу неискоришћене површине градске пијаце, аутобуске станице тако и простора око градског стадиона.

Планирана је изградња моста у Вранама како би се оптимизовао саобраћајни ток и обезбедила боља приступачност овог дела општине.

Повећање безбедности на саобраћајницама, посебно у близини школа је приоритет, укључујући усмеравање пешачког и аутомобилског саобраћаја, обележавање безбедних зона и примењивање савремених сигналних система, где би истакли замену дотрајалих семафора на прометној семафоризованој раскрсници улице Виктора Зевника са магистралним путем М21-1. Наведени уређаји су често ван функције и за исте нема резервних делова те је потребно извршити куповину и замену истих паметним лед светлосним семафорима чиме би се знатно повећала проходност наведене раскрснице и самим тим подигла безбедност свих учесника у саобраћају. Планом инвестиција СО Ариље предвидети изградњу новог видео надзора и умрежавање са постојећим којим се покривају прометне раскрснице и улице као и безбедносно угрожена места на подручју града као и уградња уређаја за аутоматску детекцију прекршаја на критичним деоницама путева и улица како би се подигао ниво безбедности саобраћаја у целини. Наведени видео надзор био би део јединственог система видео надзора који поред локалне Полицијске станице у Ариљу прати и Оперативни центар МУП-а и то је пракса за сва места и градове на подручју Србије како би се створио јединствени надзор који би користио свим службама безбедности у циљу благовременог реаговања и подизања опште безбедности свих грађана.

Успостављање функционалне и безбедне саобраћајне инфраструктуре значајно ће утицати на квалитет живота у општини Ариље и обезбедити посебан степен безбедности и ефикасности за све учеснике у саобраћају и због тога је ово циљ са високим приоритетом за општину Ариље.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Број доступних паркинг места	350 (2023.)	550 (2030.)	Извештај Одељења за инвестиције, ЈН и развојне пројекте
Број саобраћајних незгода са настрадалим (погинулим и повређеним) лицима	29 (2022.)	< 20 (2030.)	Извештај Агенције за безбедност саобраћаја

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 2.1: Реконструкција постојеће саобраћајне инфраструктуре у градском и сеоском подручју	
Опис: У претходним годинама приоритет општине Ариље се односио на реконструкцију саобраћајне инфраструктуре у сеоском подручју, а у наредном планском периоду већи приоритет ће бити на градском подручју.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	50.000.000,00 динара годишње
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте

Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	континуирано
Мера 2.2: Изградња моста у Вранама	
Опис:	
Израђен је план детаљне регулације, као и пројекат, али се предрачунска вредност (због временске дистанце) мора кориговати. У току је решавање имовинских односа, кроз поступак утврђивања јавног интереса, након чега ће се приступити реализацији.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно (буџет РС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	средњорочно
Мера 2.3: Изградња нових паркинг места	
Опис:	
Ова мера је приоритизована као кључна зато што се општина Ариље суочава са недостатком паркинг места.	
У оквиру ове мере планирана је изградња две гараже, као и реконструкција уличне мреже.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), јавно-приватно партнерство
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	јавно-приватно партнерство
Период спровођења:	средњорочно
Мера 2.4: Повећање безбедности на саобраћајницама у близини школа	
Опис:	
Ова мера је приоритизована као кључна зато што је питање опште безбедности у и око школа стављено као приоритет на нивоу државе где је акценат на ученике стављен као једна од најугроженијих категорија учесника у саобраћају .	
У оквиру ове мере спровешће се обележавање како хоризонталном и вертикалном тако и светлосном сигнализацијом свих саобраћајница у зонама школа, постављање физичких баријера на делу улица са повећаним ризиком по безбедност пешака које ће успоставити безбедан пут деце до школе. Постављање читача брзине у зонама школе као и уређаја за аутоматску детекцију прекршаја како у зонама школа тако и на прометним саобраћајницама на којима је повећано присуство пешака.	

У оквиру ове мере обележиће се безбедне зоне, применити савремени сигнални системи на саобраћајницама у близини школа.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	5.000.000,00 динара годишње
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Савет за безбедност саобраћаја
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	континуирано

Приоритетни циљ 3: Обезбедити подстицајне услове за остваривање стабилнијих и већих прихода пољопривредних газдинстава

Општина Ариље стоји пред изазовима који захтевају амбициозне и холистичке приступе развоју пољопривреде. Неки од изазова обухватају несавесно понашање локалне популације у погледу очувања природних ресурса, миграцију младих из руралних средина, недовољну заступљеност међународно признатих стандарда у производњи, и недовољну спремност произвођача за функционално удруживање. Уз то, присутни су и други изазови, укључујући недовољну заступљеност органске производње и мали проценат произвођача који пласирају свеже производе на инострана тржишта. Техничко-технолошка застарелост, уситњеност парцела, неадекватна повезаност производног и прерађивачког сектора, недовољно коришћење информационих технологија у пољопривредној производњи, и недостатак стручних саветодавних служби на терену представљају додатне изазове.

Овај приоритетни циљ усмерен је на стварање одрживог оквира за развој пољопривреде у општини Ариље, чиме се доприноси економском расту, јачању заједнице пољопривредника и осигурању сигурности и стабилности прихода у сектору пољопривреде.

У оквиру њега ће се пружити подршка пољопривредницима кроз низ мера усмерених на повећање продуктивности пољопривредних газдинстава кроз модернизацију опреме, јачање удруживања пољопривредника ради побољшања пласмана производа на тржиште и смањење губитака изазваних природним непогодама и унапређење отпорности пољопривредних система.

За општину Ариље је ово циљ високог приоритета.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Економска величина пољ. газдинстава по газдинству ⁹ (ЕУР)	3.310 (2012.) ¹⁰	* ¹¹ (2030.)	Аналитички сервис ЈЛС (Попис

⁹ Економска величина пољопривредног газдинства приказује укупну економску величину пољопривредних газдинстава на територији ЈЛС. Економска величина пољопривредног газдинства се мери као укупна вредност стандардног аутпута (СА) газдинства изражен у еврима. СА неког пољопривредног производа (врста усева / вишегодишњег засада или врста стоке) представља просечну новчану вредност бруто пољопривредне производње по цени произвођача, која се очекује у 'нормалним' околностима производње. А економска величина пољопривредних газдинстава по газдинству представља

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
			пољопривреде)

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 3.1: Подршка пољопривредним газдинствима у сврху модернизације пољопривредне опреме и механизације, унапређења расног састава у сточарству и повећања продуктивности производње

Опис:

Сврха ове мере је да се подржи унапређење конкурентности пољопривредних газдинстава у различитим секторима, као што су: воћарство, пчеларство, сточарство, ратарство.

На основу интересовања пољопривредних газдинстава, искустава из претходног периода и очекиване потражње на тржишту, сваке године ће се утврђивати приоритети по секторима. На основу Уредбе о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју и пратећег правилника Министарства пољопривреде, Општина Ариље ће доносити годишње програме мера подршке пољопривреде и руралног развоја у складу са овим приоритетима.

У оквиру ове мере обезбедиће се подстицајна средства за пољопривредна газдинства за набавку нове пољопривредне опреме, механизације и сточног фонда.

Тип мере:	Подстицајна
Процена потребних финанс. средстава:	6.000.000,00 динара годишње
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	Континуирано (сваке године)

Мера 3.2: Промоција и подршка удруживању и задругарству у сврху бољег пласмана пољопривредних производа

Опис:

Сврха ове мере је да се подстакну пољопривредници да се удружују како би остварили бољу конкурентност на тржишту (већа понуда, боља цена, већи приходи, сигурнији пласман, мањи трошкови производње...).

У оквиру ове мере организоваће се радионице и други видови едукације и пружити помоћ у конкурисању код Министарства пољопривреде, за ИПАРД-а фонд, као и код других програма, фондова и донатора.

Тип мере:	Подстицајна
-----------	-------------

однос укупне економске величине пољопривредних газдинстава и броја пољопривредних газдинстава. Приказује просечну економску величину пољопривредних газдинстава на територији ЈЛС.

¹⁰ Након објављивања резултата Пописа пољопривреде из 2023. поново ће се дефинисати (ажурирати) базна вредност овог индикатора

¹¹ Циљна вредност овог индикатора биће утврђена након објављивања резултата Пописа пољопривреде из 2023. године

Процена потребних финанс. средстава:	500.000,00 динара годишње
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	Континуирано (сваке године)
Мера 3.3: Умањење негативних последица природних утицаја на биљну производњу	
Опис:	
У оквиру ове мере ће се набавити две дигиталне метеоролошке станице, чиме ће се брже реаговати у случају елементарних непогода, а што ће допринети смањењу ризика од негативних последица на пољопривредна газдинства.	
Тип мере:	Подстицајна
Процена потребних финанс. средстава:	700.000,00 динара
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	Континуирано (сваке године)

Приоритетни циљ 4: Планирање и уређење урбаног и руралног подручја у функцији планског развоја општине

Општина Ариље је активно ангажована на плански развој свог урбаног и руралног подручја, постављајући чврсте основе за одржив и усмерен раст.

Стремећи ка јединственом и хармоничном окружењу, Општина ће у наредном планском периоду посветити пажњу следећим аспектима: креирању обухватног просторног плана који обухвата све делове општине и узима у обзир стање и потребе становништва, као и усмеравању на ажурирање планске документације (плана генералне регулације, планова детаљне регулације и сл.) у складу са променама и потребама, осигуравајући њену релевантност и актуелност.

Уз све то спровешће се пројекат реконструкције Градског трга као централног места за комуникацију и окупљање у заједници.

Ове иницијативе чине интегрални део стратегије општине за стварање изbalансираног и одрживог развоја, поштујући при томе потребе и амбиције свих њених становника и ово је циљ средњег приоритета.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Покривеност територије планским	2,2 (2022.)	3 (2030.)	Извештај Одељења

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
документима (планом генералне регулације и детаљним урбанистичким плановима) (%)			за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 4.1: Развој Просторног плана општине Ариље

Опис:

У оквиру ове мере израдиће се и усвојити нови Просторни план општине Ариље који ће бити усаглашен са Просторним планом РС након његовог усвајања.

Тип мере:

Обезбеђење добара и пружање услуга

Процена потребних финанс. средстава:

(биће накнадно утврђено)

Могући извори финансирања:

Интерно (буџет ЈЛС), екстерно (Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре)

Одговорност за спровођење (носилац мере):

Општинска управа - Одељења за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове

Други учесници у спровођењу:

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре

Период спровођења:

Краткорочно (до 3 године)

Мера 4.2: Унапређење и ажурирање планске документације општине Ариље

Опис:

У оквиру ове мере израдиће се и усвојити план генералне регулације, као и планове детаљне регулације који су у обухвату плана генералне регулације (Вилиман и Градска плажа).

У оквиру израде плана детаљне регулације за Вилиман биће дефинисана намена и планирани профили (стаза за трчање и вожњу бициклом).

Потребно је урадити План детаљне регулације за Височку бању која је у обухвату Просторног плана општине Ариље.

Тип мере:

Обезбеђење добара и пружање услуга

Процена потребних финанс. средстава:

(биће накнадно утврђено)

Могући извори финансирања:

Интерно (буџет ЈЛС), екстерно

Одговорност за спровођење (носилац мере):

Општинска управа - Одељења за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове

Други учесници у спровођењу:

-

Период спровођења:

дугорочно

Мера 4.3: Реконструкција Градског трга

Опис:	У оквиру ове мере спровешће се археолошко испитивање, као и решавање имовинских односа, а након тога приступити реконструкцији према усвојеном планском документу.
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), буџет РС (министарства)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	Средњорочно (до 5 година)

Приоритетни циљ 5: Унапредити туристичку понуду и повећати број туриста уз очување природних ресурса и културног наслеђа

Општина Ариље је опредељена да унапреди свој туризам кроз системске приступе који подстичу раст и остварују усклађен баланс између туристичког развоја, очувања природних ресурса и културног наслеђа.

У складу с тим, Општина ће се фокусирати на уређење и развој туристичке инфраструктуре и супраструктуре, обухватајући побољшање локалне путне и комуналне инфраструктуре, посебно у руралним подручјима, интеграцију инфраструктурних потенцијала за спорт и рекреацију и креирање и одржавање туристичких путева и стаза. Такође, подстицаће се развој нових манифестација и догађаја, као и стварање нових садржаја у туризму, укључујући и унапређење смештајних капацитета у руралним срединама, повећање броја хотелских и угоститељских објеката који промовишу традиционалну гастрономију, али и подстичући појачану присутност туристичких агенција и туристичких водича, посебно онлајн.

Развој туризма у општини Ариље је изазован и по питању других аспеката, као што су недовољна образованост кадрова у туризму и изостанак координисане сарадње између различитих стејхолдера. Да би се адресирали ови проблеми, општина ће имплементирати програме едукације и стимулисати интерсекторску сарадњу.

Кроз ове иницијативе, Општина Ариље стреми ка стварању јединствене, одрживе туристичке понуде, која ће повећати број посетилаца, али уз заштиту природних и културних богатстава општине.

За општину Ариље ово је циљ нижег приоритета.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Број остварених ноћења туриста	776 (2022.)	2.000 (2030.)	Е-туриста
Приходи од боравишне таксе (годишње) (РСД)	290.000,00 (2022.)	400.000,00 (2030.)	Извештај Одељења за буџет и финансије

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 5.1: Уређење и даљи развој туристичке инфраструктуре и супраструктуре**Опис:**

У оквиру ове мере спровешће се уређење речног острва Уски вир, уређење плажа низводно од Шевеља и др. активности.

За уређење Уског вира урађена је пројектно-техничка документација.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	16.078.440,00 динара
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно (Министарство туризма и омладине и др.)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	Спортско-туристички центар Ариље
Период спровођења:	средњорочни

Мера 5.2: Унапређење постојећих и развој нових манифестација**Опис:**

Спортско-туристички центар Ариље је организатор следећих манифестација: Новогодишњи и Божићни базар, Прослава српске Нове године, Богојављенско пливање за часни крст, Богојављенска академија, Ариљске зимске радости, Златни котлић Ариља, Сајам јагодастог воћа. Поред наведених, СТЦ Ариље је суорганизатор: Међународног фестивала еколошког филма „Нека Рзав мирно тече“, *Rzav challenge*, Спортске игре младих, Активнија Србија, *Color run*.

У складу са природним ресурсима општине, у плану је покретање нове манифестације кроз коју би се промовисало очување природе и одрживи развој.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	6.000.000,00 динара годишње
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно (Министарство туризма и омладине и др.)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	Спортско-туристички центар Ариље
Период спровођења:	средњорочни

Мера 5.3: Развој нових садржаја у туризму**Опис:**

У оквиру ове мере спровешће се: изградња Авантура парка, реконструкција постојећих базена и уређење локалитета Височка бања, реконструкција постојеће пешачке стазе и изградња нове - од бране Шевељ до плаже Урјак, као и изградња бициклистичке стазе од центра Ариља до плаже Урјак, туристички возић, постављање клизалишта за децу у Градском парку.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
-----------	------------------------------------

Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно (Министарство туризма и омладине и др.)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	Спортско-туристички центар Ариље
Период спровођења:	средњорочни

Приоритетни циљ 6: Адекватно управљати отпадним водама

Планирани приоритетни циљ се односи на унапређење система управљања отпадним водама у општини Ариље.

Једна од предвиђених мера је учешће у изградњи регионалног постројења за пречишћавање отпадних вода. Општина Ариље је са Градом Ужицем и општинама Пожега, Ивањица и Косјерић потписник *Међуопштинског споразума о сарадњи на пројекту изградње и управљања регионалним системом за сакупљање и пречишћавање отпадних вода*. Иницијална фаза у реализацији сарадње и успостављање имовинско-правних релација за почетак инфраструктурних радова је у току. Основано је ЈКП „Скрапеж воде“ са седиштем у Пожеги. Локација постројења је по садашњем моделу у складу са међуопштинском сарадњом предвиђена на територији општине Пожега. У току је израда Просторног плана подручја посебне намене за реализацију пројекта регионалног пречишћавања отпадних вода на територији јединица локалних самоуправа Пожега, Ужице и Ариље.

Општина Ариље ће изградити планску документацију за секундарну мрежу.

Додатно, предвиђено је и успостављање система за одвођење атмосферских вода. Ова мера има за циљ смањење негативних утицаја атмосферских отпадних вода на животну средину и здравље становништва.

Такође, у плану је и проширење канализационе мреже, што ће допринети бољем управљању отпадним водама и спречити њихово неконтролисано испуштање у природу.

Основни фокус иницијатива у области управљања отпадним водама је смањење загађења водених токова и заштита водених ресурса. Овај подухват не само да штити животну средину већ и доприноси стварању одрживије заједнице, те за општину Ариље представља висок приоритет.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Домаћинства прикључена на канализациону мрежу, као % укупног броја домаћинстава (%)	52,7 (2021.)	65 (2030.)	Аналитички сервис ЈЛС
Удео пречишћене отпадне воде у укупној количини испуштене отпадне воде (%)	- (2022.)	100 (2030.)	Општине и региони у Републици Србији, РЗС

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 6.1: Учешће у изградњи регионалног постројења за пречишћавање отпадних вода**Опис:**

У оквиру ове мере Општина Ариље ће израдити планску документацију за секундарну мрежу и за део примарне мреже који се односи на општину Ариље. Општина ће такође издати локацијске услове за пумпне станице.

У оквиру ове мере Општина Ариље ће, као један од оснивача, финансирати функционисање ЈКП „Скрапеж воде“ док ово предузеће не почне да остварује сопствене приходе.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	1.000.000,00 динара годишње за функционисање ЈКП „Скрапеж воде“ 7.000.000,00 динара за откуп земљишта И трошкови израде планске документације ће бити накнадно утврђени
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	дугорочно

Мера 6.2: Раздвајање атмосферских од фекалних вода**Опис:**

Сврха ове мере је да се одвоје атмосферске од канализационе воде и да се реше проблеми великих вода.

У току је израда пројекта.

Мера ће се спровести у оквиру пројекта који спроводи Скрапеж-воде, тачније у оквиру пројекта који је описан у мери 6.1.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	5.700.000,00 евра (за реализацију радова на подручју општине Ариље у оквиру пројекта ППОВ описаног у мери 6.1 и за меру 6.2)
Могући извори финансирања:	екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“
Период спровођења:	дугорочно

Мера 6.3: Унапређење процеса одржавања канализационе мреже**Опис:**

У оквиру ове мере набавиће се Kanal-jet који пречишћава зачепљења у канализационој мрежи и

одржава цео систем.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	350.000,00 евра
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС и сопствена средства ЈКП „Зелен“)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“
Период спровођења:	Краткорочно (до 3 године)

Приоритетни циљ 7: Унапредити квалитет водоводне мреже

Према подацима из базе ДевИнфо Републичког завода за статистику, укупна дужина водоводне мреже у општини Ариље је 459 км. Тренутно стање водоводне мреже суочава се са неколико изазова који имају директан утицај на квалитет водоснабдевања и општу одрживост система. Пре свега, на постојећој мрежи заступљене су азбестцементне цеви (у дужини од 28 км), које представљају потенцијални извор загађења воде и здравствених ризика за становништво. Губици у водоводној мрежи такође су велики (преко 49%), што додатно доприноси неефикасном и неодрживом водоснабдевању. Осим тога, становништво се опходи неодговорно према овом ресурсу, нарочито током летњих месеци, користећи пијаћу воду из водоводне мреже за заливање башта и сл.

Циљ Општине Ариље је да се унапреди квалитет водоводне мреже и становништву обезбеди безбедан, здрав и доступан извор воде.

У оквиру овог приоритетног циља спровешће се план за фазно уклањање и замену азбестцементних цеви у водоводној мрежи. Додатно, радиће се на увођењу модерних технологија и система за праћење и редовно одржавање водоводне мреже, како би се смањили губици на мрежи.

Уз ове мере, спровешће се кампања за информисање и едукацију становништва о значају рационалне потрошње воде, мерама за штедњу, и заштити водоснабдевања.

За општину Ариље овај циљ има висок приоритет.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Губици на водоводној мрежи (%)	>49(2022.)	<35 (2030.)	Извештај ЈКП „Зелен“
Дужина азбестних цеви у укупној дужини водоводне мреже (%)	6,1 (2022.)	<3,9 (2030.)	Извештај ЈКП „Зелен“

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 7.1: Побољшање квалитета водоснабдевања заменом азбестних цеви

Опис:

Сврха мере је да се до 2030. године избаци из употребе најмање 10 км азбестцементних цеви, односно да се дужина азбестцементних цеви у водоводној мрежи смањи са 28 км на највише 18

км.	
Уколико се обезбеде додатна финансијска средства најбоље би било да се азбестцементне цеви у потпуности избаце из система, чиме би се допринело спречавању загађења воде и обезбедило квалитетније водоснабдевање.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	10.000.000,00 динара годишње
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС и сопствена средства ЈКП „Зелен“).
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“
Период спровођења:	Дугорочно
Мера 7.2: Набавка опреме за сузбијање губитака у водоводној мрежи	
<p>Опис:</p> <p>Сврха ове мере је да се смање губици у водоводној мрежи.</p> <p>У оквиру мере набавиће се ултразвучни сензори за сузбијање губитака у водоводној мрежи.</p> <p>Ова мера обухвата и увођење даљинског надзора водоводне мреже, за који је прво потребно урадити пројекат.</p>	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	2.500.000,00 динара за пројектовање и 2.000.000,00 динара годишње (за сензоре) и 350.000,00 евра за даљински надзор
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС и сопствена средства ЈКП „Зелен“) и екстерно (министарства)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“
Период спровођења:	Краткорочно (до 3 године)
Мера 7.3: Побољшање квалитета водоснабдевања заменом ливено-челичне цеви	
<p>Опис:</p> <p>Ово је мера коју не спроводи сама Општина Ариље, већ у сарадњи са ЈВП „Србијаводе“, јер су инвеститорски послови на изградњи бране и акумулације „Ариље – профил Сврачково“ у надлежности ЈВП „Србијаводе“.</p> <p>Због изузетног значаја за становништво општине Ариље, ова мера је планира у оквиру овог плана развоја, иако није у надлежности јединице локалне самоуправе.</p> <p>У оквиру мере ће се заменити ливено-гвоздена цев у дужини од 3,5 км.</p>	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	3.500.000,00 евра

Могући извори финансирања:	Екстерно (у оквиру пројекта „Сврачково“)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	ЈВП “Србијаводе”
Други учесници у спровођењу:	Општина Ариље, ЈП „Зелен“
Период спровођења:	Средњорочно (до 5 година)
Мера 7.4: Информисање и едукација становништва о рационалној потрошњи воде	
<p>Опис:</p> <p>Сврха је да се смањи потрошња воде, нарочито у летњим месецима када је количина захваћене воде мања. Рационална потрошња подразумева да се пијаћа вода не користи у друге сврхе. У оквиру мере спроводи се обавештавање грађана о рационалној потрошњи воде коришћењем различитих медија.</p>	
Тип мере:	Информативно-едукативна
Процена потребних финанс. средстава:	(у оквиру средстава предвиђених за јавно информисање)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за општу управу, скупштинске и заједничке послове
Други учесници у спровођењу:	Удружења грађана, ЈП „Рзав“
Период спровођења:	континуирано

Приоритетни циљ 8: Унапредити енергетску ефикасност објеката и повећати коришћење обновљивих извора енергије

Општина Ариље препознаје важност унапређења енергетске ефикасности и повећања коришћења обновљивих извора енергије као кључне за одржив развој. Тренутно стање указује на изазове у ефикасности коришћења енергије у стамбеним и јавним објектима, као и недовољно коришћење обновљивих извора енергије.

У стамбеном сектору, многе зграде и породичне куће не задовољавају оптималне стандарде енергетске ефикасности, што резултује непотребно високим енергетским трошковима. Ово ствара економске трошкове за грађане и негативно утиче на животну средину. Јавни објекти, као што су школе, јавне установе и др. такође заостају у имплементацији мера енергетске ефикасности.

Циљ је постићи значајна побољшања у ефикасности коришћења енергије у стамбеном и јавном сектору. Кроз подстицаје за унапређење енергетске ефикасности стамбених зграда и индивидуалних породичних кућа, планира се смањење укупне потрошње енергије и побољшање квалитета живота грађана.

У јавном сектору, фокус ће бити на имплементацији мера које ће резултовати енергетски ефикаснијим објектима. Ово укључује модернизацију система грејања, осветљења и термичке изолације, с циљем смањења еколошког отиска и трошкова одржавања.

Паралелно с тим, подстицаји за инсталацију система за коришћење обновљивих извора енергије допринеће диверсификацији енергетског портфолија општине. Овиме се не само смањује зависност од фосилних горива већ и подржава одржив и еколошки одговоран приступ производњи енергије.

Ове иницијативе чине део свеобухватног приступа који ће општини Ариље омогућити да постане енергетски ефикаснија, смањи емисију гасова са ефектом стаклене баште и створи одржив животни простор за своје грађане и за општину Ариље ово представља циљ високог приоритета.

Показатељи учинка¹²

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Издаци за енергенте за јавне зграде - % укупних буџетских расхода	3,6 (2023.)	3,2 (2030.)	Извештај о извршењу буџета Општине Ариље

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 8.1: Подстицаји за унапређење енергетске ефикасности стамбених зграда и индивидуалних породичних кућа

Опис:

У оквиру ове мере обезбедиће се субвенције за власнике објеката за примену мера ЕЕ (као на пример: замена столарије, постављање термичке изолације, замена грејних тела и ложишта, замена и уградња грејних инсталација, уградња топлотних пумпи, уградња соларних бојлера, уградња соларних панела за производњу електричне енергије) на својим објектима. Ова мера се спроводи уз подршку Министарства рударства и енергетике у оквиру пројекта „Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији“ и Министарства за заштиту животне средине за замену индивидуалних ложишта енергетски ефикаснијим.

Тип мере:

Подстицајна

Процена потребних финанс. средстава:

13.000.000,00 динара годишње

Могући извори финансирања:

Интерно (буџет ЈЛС), екстерно (буџет РС (Министарство рударства и енергетике и Министарство за заштиту животне средине) и др.)

Одговорност за спровођење (носилац мере):

Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте

Други учесници у спровођењу:

-

Период спровођења:

континуирано сваке године до 2027. године

Мера 8.2: Унапређење енергетске ефикасности јавних објеката

Опис:

У оквиру ове мере реализоваће се пројекат енергетске ефикасности у Средњој школи „Свети

¹² Током спровођења Плана развоја, тачније када се обезбеде информације о базним вредностима индикатора, потребно је пратити и следећи индикатор: „Укупне уштеде енергије у стамбеним зградама и становима (kWh)“, а у складу са Програмом енергетске ефикасности.

Ахилије“.	
Такође ће се радити и доградња, реконструкција и енергетска санација Соколског дома, као и гасификација Спортске хале.	
У складу са потребама и расположивим финансијским средствима радиће се на унапређењу енергетске ефикасности и других јавних објеката.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	6.000.000,00 динара (за Средњу школу) 2.750.000,00 динара (за Спортску халу) За друге објекте ће бити накнадно дефинисано.
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно („Градови у фокусу“)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Средња школа „Свети Ахилије“, Соколски дом
Период спровођења:	Дугорочно
Мера 8.3: Подстицаји за инсталацију система за коришћење обновљивих извора енергије	
Опис: У оквиру ове мере додељиваће се субвенције за уградњу топлотних пумпи и соларних панела код домаћинстава у сарадњи са Министарством рударства и енергетике.	
Тип мере:	Подстицајна
Процена потребних финанс. средстава:	-
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно (Министарство рударства и енергетике)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Министарство рударства и енергетике
Период спровођења:	континуирано
Мера 8.4: Гасификација индивидуалних потрошача енергије за грејање	
Опис: Ова мера је мера високог приоритета и Општина Ариље планира да што пре крене са њеном реализацијом. У оквиру мере ће се обезбедити субвенције за гасне котлове у сарадњи са Министарством рударства и енергетике.	
Тип мере:	Подстицајна
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно (Министарство рударства и енергетике)

Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Министарство рударства и енергетике
Период спровођења:	континуирано

Приоритетни циљ 9: Унапредити систем за управљање отпадом и смањити количине отпада који се одлаже

Општина Ариље планира да у наредном планском периоду предузима интегралне кораке у унапређењу система управљања отпадом са фокусом на смањење количина отпада и подизање свести о одрживом и ефикасном поступању са отпадом.

Циљ је да она насеља у руралној области која нису била укључена у сакупљање и примарну селекцију отпада, буду обухваћена овом услугом.

Едукација и информисање становништва играју кључну улогу у јачању свести о значају примарне селекције отпада и доприносе одговорном поступању са отпадом и смањењу количине одложеног отпада, те ће се овим аспектима посветити посебна пажња. Планирана је боља опремљеност и ефикасност у обављању послова управљања отпадом у комуналном предузећу. Инспекцијски надзор ће се појачати, што би требало да допринесе већој одговорности у области управљања отпадом.

У оквиру овог приоритетног циља одредиће се локација за одлагање кабастог и грађевинског отпада у складу са законским прописом. Донеће се нови Локални план управљања отпадом за наредних 10 година.

Ово је циљ средњег приоритета за општину Ариље.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Број домаћинстава покривен организованим сакупљањем и примарном селекцијом отпада у односу на укупан број домаћинстава (%)	60-65 (2022.)	90 (2030.)	Извештај ЈКП „Зелен“ Ариље
Удео примарно селектованог отпада у укупној количини примљеног отпада на регионалној депонији (%)	7,9 (2022.)	14 (2030.)	Извештај РЦУО „Дубоко“
Количине примљеног отпада на регионалној депонији (тона)	4.416,33 (2022.)	4.300,00 (2030.)	Извештај РЦУО „Дубоко“

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 9.1: Проширење обухвата сакупљања отпада на сеоска подручја која нису била обухваћена овом услугом

Опис:	
Општина Ариље планира да услугом сакупљања отпада обухвати и насеља: Радобуђа, Крушчица, Гривска, Радошево, Висока, Бјелуша, Бреково и Добраче.	
За те потребе потребно је набавити 120 контејнера, 2 возила и упослити одређен број извршилаца у ЈКП „Зелен“.	
Додатно, потребно је изменити Одлуку о управљању комуналним отпадом.	
Ова мера је важна како би се спречило стварање дивљих депонија.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	51.800.000,00 динара (за инвестиције)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“
Период спровођења:	краткорочно (до 3 године)
Мера 9.2: Информисање и едукација становништва о значају примарне селекције отпада	
Опис:	
Ова мера је важна због подизања нивоа свести и континуиране едукације грађана, све у циљу смањења количине отпада, повећања количине рециклабилног отпада, а како би се очувала животна средина.	
У оквиру ове мере спроводиће се различити едукативно-образовни садржаји, попут: информативних презентација, креативних радионица, тематских скупова, школских квизова и такмичења, као и медијска кампања.	
Тип мере:	Информативно-едукативна
Процена потребних финанс. средстава:	700.000,00 динара годишње
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“
Период спровођења:	Континуирано (сваке године)
Мера 9.3: Унапређење надзора и измене казних одредби у области управљања отпадом	
Опис:	
У оквиру ове мере повећаће се износи казни у Одлуци о управљању комуналним отпадом.	
Планирано је постављање камера за надзор на појединим локацијама и повећање броја комуналних инспектора.	
Сврха је да се смањи количина неправилно одложеног отпада.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	3.000.000,00 динара

Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	краткорочно
Мера 9.4: Одређивање и опремање локација за одлагање кабастог и грађевинског отпада	
Опис: У оквиру ове мере радиће се на измени планског документа како би се одредила локација за одлагање кабастог и грађевинског отпада, а потом ће се та локација и опремити. Ово је законска обавеза.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“
Период спровођења:	дугорочно
Мера 9.5: Израда Локалног плана управљања отпадом	
Опис: У оквиру ове мере израдиће се и усвојити Локални план управљања отпадом за период од 10 година.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	-
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“, удружења грађана
Период спровођења:	краткорочно
Мера 9.6: Одређивање и опремање нове локације претоварне станице	
Опис: У оквиру ове мере радиће се на измени планског документа како би се одредила локација за претоварну станицу, а потом ће се та локација и опремити.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)

Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“
Период спровођења:	дугорочно
Мера 9.7: Чишћење дивљих депонија	
Опис: У оквиру ове мере планирају се финансијска средства Програмом буџетског фонда за заштиту животне средине за чишћење дивљих депонија.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	2.000.000,00 динара годишње
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС – Буџетски фонд за заштиту животне средине)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за урбанизам, изградњу и инспекцијске послове
Други учесници у спровођењу:	ЈКП „Зелен“
Период спровођења:	континуирано

Приоритетни циљ 10: Повећати обухват деце предшколским васпитањем и образовањем

Тренутно стање предшколског васпитања и образовања у општини Ариље се сусреће са знатним изазовима и ограниченим капацитетом Предшколске установе „Ариље“. Потреба за предшколским образовањем је велика, али је обухват деце ограничен изостанком довољног броја места у вртићима у општини. Ово ствара притисак на постојеће капацитете, а део деце остаје без неопходне предшколске образовне подршке.

Циљ је повећати обухват деце предшколским васпитањем и образовањем кроз изградњу нових објеката, како би свако дете имало приступ квалитетном предшколском образовању, што ће подржати њихов развој и припремити их за школу.

У наредном планском периоду планирана је изградња новог вртића у Ариљу како би се повећао капацитет Предшколске установе у граду, као и изградња дечјег вртића у Латвици у комплексу ОШ "Јездимир Трипковић" у Латвици.

Повећањем капацитета Предшколске установе кроз изградњу нових вртића, општина Ариље ће створити основу за квалитетно предшколско васпитање и образовање и подршку развоју сваког детета у заједници.

За општину Ариље ово је циљ високог приоритета.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Број уписане деце преко капацитета	98 (2023.)	0 (2030.)	Извештај ПУ Ариље

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Број деце која нису примљена због попуњености капацитета	22 (2023.)	0 (2030.)	Извештај ПУ Ариље
Обухват деце узраста 0-3 године ПВО (%)	33,3 (2022.)	50 (2030.)	DevInfo baza, РЗС
Обухват деце узраста од 3 године до поласка у ППП ПВО (%)	80,1 (2022.)	98 (2030.)	DevInfo baza, РЗС

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 10.1: Повећање капацитета Предшколске установе изградњом вртића Ариље

Опис:

Ова мера је приоритизована као кључна зато што би се изградњом вртића у Ариљу и опремањем 11 радних соба створили услови за трајно решење и реалан обухват деце предшколским васпитањем и образовањем и потпуно задовољство грађанства.

У оквиру ове мере ће се радити потпуно нови објекат са 11 радних соба и пратећим садржајима. Урађен је пројекат.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	200.000.000,00 динара
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	ПУ Ариље
Период спровођења:	Краткорочно (до 3 године)

Мера 10.2: Повећање капацитета Предшколске установе изградњом дечјег вртића у Латвици (у комплексу ОШ „Јездимир Трипковић“)

Опис:

У оквиру овог објекта прошириће се капацитети Предшколске установе за 5 група (јаслених и ППП), односно за 100 деце.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	46.000.000,00 динара
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	ПУ Ариље
Период спровођења:	Краткорочно (до 3 године)

Приоритетни циљ 11: Унапредити услове у основним школама и средњој школи

Овај приоритетни циљ представља кључни фактор у изградњи образовног система у општини Ариље који је у надлежности локалне самоуправе. Циљ је створити модерне, безбедне и инклузивне услове који подстичу учење и развој.

Реконструисањем Основне школе "Стеван Чоловић" и других објеката основних школа и физкултурних сала и игралишта, жели се створити функционално и удобно окружење које ће подржати квалитетно образовање. Успостављање Стартап центра у Средњој школи „Свети Ахилије“ има за циљ подршку иновацијама и развоју ученичког предузетништва.

Ове мере ће допринети стварању бољих услова за образовање, обезбедити физички и технолошки разноврсно окружење и подржати развој ученика, што ће довести до повећања квалитета образовања у општини Ариље, што за општину Ариље представља циљ високог приоритета.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Процент објеката школа (основних и средње) у којима су унапређени услови у планском периоду 2024-2030.	- (2023.)	38,5 (2030.)	Извештај Општинске управе

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 11.1: Реконструкција Основне школе "Стеван Чоловић"	
Опис: У оквиру ове мере спровешће се доградња лифта, реконструкција, адаптација и енергетска санација објекта Основне школе „Стеван Чоловић“ у улици Браће Михајловић, у Ариљу. Пројекат је урађен.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	650.000.000,00 динара + ПДВ
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	ОШ „Стеван Чоловић“
Период спровођења:	средњорочно
Мера 11.2: Реконструкције објеката основних школа	
Опис: У оквиру ове мере планирана је замена кровног покривача, замена изолације на згради ОШ у Брекову и препокривање другог објекта ове основне школе. Планирана је и реконструкција мокрог чвора у ОШ „Јездимир Трипковић“, као и препокривање истуреног одељења у	

Трешњевици.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	8.500.000,00 динара (ОШ у Брекову) 4.200.000,00 динара (у ОШ „Јездимир Трипковић“) 2.000.000,00 динара (у Трешњевици)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно (буџет РС и др.)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Основне школе
Период спровођења:	средњорочно
Мера 11.3: Реконструкција игралишта при објектима основних школа	
Опис: У оквиру ове мере радиће се на реконструкцији игралишта при објектима основних школа у сеоском подручју.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	Биће накнадно утврђено
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Основне школе
Период спровођења:	средњорочно

Приоритетни циљ 12: Повећати доступност и квалитет услуга социјалне и здравствене заштите

Проблеми са којима је општина Ариље суочена у области социјалне и здравствене заштите укључују неповољну демографску слику, дефицит квалификованог медицинског особља, ограничене капацитете за пружање социјалних услуга и неусклађеност између расположивих финансијских средстава и потреба становништва за услугама социјалне и здравствене заштите.

Општина Ариље је опредељена да ради на подизању квалитета и приступачности услуга социјалне и здравствене заштите, што би довело до боље усаглашености између потреба грађана и понуђених услуга.

Мере за постизање овог циља укључују унапређење и проширење услуга социјалне заштите, успостављање партнерстава за бољу координацију услуга, подизање приступачности јавних објеката и услуга, јачање превентивних и промотивних програма у здравственој заштити, као и имплементацију модерних метода мапирања и евалуације за боље планирање и праћење ефикасности мера.

Ове активности би обезбедиле неопходне ресурсе и инфраструктуру за повећање доступности и квалитета социјалних и здравствених услуга у општини Ариље.

Ово је циљ високог приоритета.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Удео корисника дневних услуга у заједници у укупном броју становника (%)	0,18 ¹³ (2022.)	0,26 (2030.)	Годишњи извештај о раду Центра за социјални рад
Удео корисника услуге подршке за самосталан живот у укупном броју становника (%)	- (2022.)	0,02 (2030.)	Годишњи извештај о раду Центра за социјални рад
Удео корисника саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге у укупном броју становника (%)	- (2022.)	1,17 (2030.)	Годишњи извештај пружаоца услуге
Број превентивних, систематских и скрининг прегледа	22.502 (2022.)	30.000 (2030.)	Извештај Дома здравља

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 12.1: Унапређење постојећих услуга социјалне заштите

Опис:

У оквиру ове мере повећаће се број корисника услуге помоћу у кући и личног пратиоца. Такође ће се проширити територија на којој се пружа услуга помоћи у кући.

Радиће се на унапређењу услова и повећању броја корисника дневног боравка за децу и младе са сметњама у развоју.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	16.000.000,00 динара годишње
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа – Одсек за општу управу и друштвене делатности
Други учесници у спровођењу:	Центар за социјални рад (ЦСР), удружења грађана, лиценцирани пружаоци услуга
Период спровођења:	Континуирано (сваке године)

Мера 12.2: Успостављање нових услуга социјалне заштите

Опис:

У оквиру ове мере радиће се на стварању услова како би се могле успоставити следеће услуге: услуга персоналне асистенције и услуга породични саветник, која би касније прерасла у саветовалиште.

Поред ових услуга радиће се на развоју услуге саветовања старих и инвалидних лица и услуге

¹³ Изведен индикатор – коришћен податак о броју становника према Попису 2022. године, по коме је укупан број становника у општини Ариље 17.063

саветовања жртава насиља (деца, млади, жене, стари), логопед у руралној средини итд.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	3.800.000,00 динара годишње (1.500.000,00 услуге саветовања, 1.500.000,00 услуга персоналног асистента за 1 особу и 1 логопед за рурална подручја 800.00,00)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа – Одсек за општу управу и друштвене делатности
Други учесници у спровођењу:	Центар за социјални рад (ЦСР), лиценцирани пружаоци услуга
Период спровођења:	дугорочно
Мера 12.3: Унапређење локалног институционалног оквира и међусекторске сарадње у обезбеђивању и пружању услуга социјалне заштите	
<p>Опис:</p> <p>Закон о социјалној заштити чланом 7 предвиђа да установе социјалне заштите сарађују са установама предшколског, основног, средњег и високог образовања, здравственим установама, полицијом, правосудним и другим државним органима, органима територијалне аутономије, органима јединица локалне самоуправе, удружењима и другим правним и физичким лицима, првенствено у оквирима и на начин утврђеним споразумом о сарадњи. Чланом 58 Закона о социјалној заштити је предвиђено да се, зависно од потреба корисника, услуге социјалне заштите могу пружати истовремено и комбиновано с услугама које пружају образовне, здравствене и друге установе (међусекторске услуге) а у складу са закљученим протоколом о сарадњи. Општина Ариље препознаје потребу да унапређењем нормативног оквира, јачањем компетенција релевантних актера и обезбеђивањем других институционалних претпоставки за институционалну одрживост међусекторске сарадње (инфраструктурних, финансијских) у обезбеђивању и пружању услуга социјалне заштите.</p> <p>У оквиру ове мере формираће се Савет за социјалну политику.</p> <p>Општина ће пружити подршку Центру за социјални рад у формирању организационе јединице за пружање услуга социјалне заштите које се финансирају из буџета ЈЛС.</p> <p>Такође ће се подржати локална удружења грађана како би подигли своје капацитете и лиценцирали се за пружање услуга социјалне заштите за породичног саветника и саветника за стара и инвалидна лица и жртве насиља.</p> <p>Општина ће наставити да пружа подршку Мобилним тимовима, у оквиру којих су укључени представници Центра за социјални рад, Дома здравља, Црвеног крста и удружења која се баве питањима осетљивих категорија становништва (стара и инвалидна лица, жртве насиља, тешко оболела лица и др.).</p>	
Тип мере:	Институционално-управљачко-организациона
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно
Одговорност за спровођење (носилац)	Општинска управа – Одсек за општу управу и

мере):	друштвене делатности
Други учесници у спровођењу:	Центар за социјални рад (ЦСР), Црвени крст, Дом здравља, удружења грађана, предшколске и школске установе, Полицијска управа и др.
Период спровођења:	Континуирано (сваке године)
Мера 12.4: Успостављање међуопштинских партнерстава у сврху успостављања регионалних услуга социјалне заштите	
<p>Опис:</p> <p>Ова мера је приоритизована као кључна зато што корисници са подручја општине Ариље имају потребу и за додатним услугама, али сама Општина нема довољно ресурса за њихово успостављање, односно пружање.</p> <p>У оквиру ове мере радиће се на иницијативама за успостављање регионалних услуга социјалне заштите, као што су: прихватилиште за стара лица и жртве насиља, становање уз подршку, смештај одраслих особа са инвалидитетом и смештај других лица у стању социјалне потребе.</p>	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће утврђено након што се успостави свака од услуга)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа – Одсек за општу управу и друштвене делатности
Други учесници у спровођењу:	Центар за социјални рад (ЦСР), лиценцирани пружаоци услуга, друге ЈЛС и друге установе социјалне заштите
Период спровођења:	Дугорочно
Мера 12.5: Унапређење приступачности јавних објеката и простора јавне намене	
<p>Опис:</p> <p>Сврха ове мере је да се обезбеди приступачност јавних објеката и јавних простора особама са инвалидитетом.</p> <p>У оквиру мере ће се радити на унапређењу приступачности на следећим јавним објектима, као што су зграда Општине, Дом здравља, школе, вртићи, Центар за социјални рад, културне институције (Народна библиотека, Соколски дом и Галерија), туристички и угоститељски објекти и др.</p> <p>Такође ће се унапредити услови на јавним површинама тако што ће се обезбедити оборени ивичњаци, тактилне стазе на тротоарима, више обележених паркинг места за особе са инвалидитетом и сл.</p>	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	Биће накнадно утврђено
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац)	Општинска управа – Одсек за општу управу и

мере):	друштвене делатности
Други учесници у спровођењу:	Центар за социјални рад, Дом здравља, школе, ПУ Ариље, Народна библиотека, Соколски дом, Галерија, Туристичко-спортски центар, друге установе, удружења грађана
Период спровођења:	Дугорочно
Мера 12.6: Повећање доступности услуга здравствене заштите и организација превентивних прегледа у руралном подручју	
Опис: У оквиру ове мере радиће се на унапређењу услова у здравственим амбулантама у селима. Подржаће се запослени у Дому здравља који ће спроводити превентивне прегледе у руралном подручју.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	Биће накнадно утврђено
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС), екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа – Одсек за општу управу и друштвене делатности
Други учесници у спровођењу:	Дом здравља Ариље
Период спровођења:	континуирано
Мера 12.7: Успостављање процеса мапирања потреба за услугама социјалне заштите	
Опис: Успостављање процеса мапирања потреба за услугама социјалне заштите доприноси остварењу начела благовремености, дефинисаног Законом о социјалној заштити (члан 29), које подразумева да се социјална заштита остварује на начин који обезбеђује правовремено уочавање потреба корисника и пружање услуга, ради спречавања настанка и развоја стања која угрожавају безбедност и задовољавање животних потреба и ометају укључивање у друштво. Потреба за унапређењем процеса мапирања потреба за услугама социјалне заштите препозната је и националном Стратегијом деинституционализације и развоја услуга су заједници за период 2022-2026. године. Посебним циљем 2 ове Стратегије тежи се успостављању територијално усклађеног развоја и одрживости услуга социјалне заштите у локалним заједницама, који ће се, између осталог достићи успостављањем планског и одрживог приступа у развоју услуга и повећањем доступности услуга социјалне заштите. Мере предвиђене у оквиру овог посебног циља треба да допринесу унапређењу социјалне функције локалне заједнице и да у складу са идентификованим потребама грађана, на стабилан и одржив начин приступају развоју услуга социјалне заштите у заједници. Како би општина Ариље на адекватан начин осигурала спровођење предвиђених мера потребно је успоставити институционално одрживе механизме и ојачати компетенције релевантних актера за спровођење мапирања потреба за услугама социјалне заштите, уз истовремено мапирања ресурса за њиховог спровођење, како на локалном, тако и националном нивоу.	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга

Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа – Одсек за општу управу и друштвене делатности
Други учесници у спровођењу:	Центар за социјални рад, друге релевантне установе (образовања, здравства, запошљавања и др.), удружења грађана која делују на пољу социјалне инклузије осетљивих група грађана.
Период спровођења:	дугорочно
Мера 12.8: Успостављање процеса праћења (мониторинга) и вредновања ефеката (евалуације) услуга социјалне заштите	
Опис:	
<p>Потреба за успостављањем процеса праћења (мониторинга) и вредновања (евалуације) услуга социјалне заштите аргументује се обавезом јединице локалне самоуправе предвиђених чланом 40. Закона о планском систему Републике Србије који предвиђа обавезу праћења спровођења (ex-post анализа) и вредновање ефеката (евалуацију) како самог документа јавне политике, тако и учинака сваке од предвиђених мера, која се спроводи преко квантитативних и квалитативних показатеља за мерење учинака. За потребе спровођења ових различитих, али комплементарних процеса, општина Ариље препознаје потребу за успостављањем и континуираним унапређењем предуслова за њихову институционалну одрживост, који ће поред унапређења нормативног оквира, успостављања организационих капацитета, подразумевати подршку јачању локалних капацитета свих релевантних актера у овом процесу, како у оквиру јавног, тако и цивилног сектора.</p>	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа – Одсек за општу управу и друштвене делатности
Други учесници у спровођењу:	Центар за социјални рад, друге релевантне установе (образовања, здравства, запошљавања и др.), удружења грађана која делују на пољу социјалне инклузије осетљивих група грађана.
Период спровођења:	континуирано

Приоритетни циљ 13: Унапредити услове за спорт и развој и спровођење омладинске политике

Општина Ариље, када је спорт у питању, се суочава са проблемима као што су неадекватни услови за тренирање у зимским условима, ограничен број и квалитет игралишта, недостатак базена, изостанак стрељане, као и то да ће мото-клуб остати без мото-стазе због промене власништва земљишта.

До краја овог планског периода Општина Ариље планира да има обезбеђен простор за тренирање у свим временским условима, реконструисана постојећа и изграђена/опремљена нова игралишта, изграђену стрељану и решене проблеме мото-стазе, а што би допринело разнообразности спортских активности.

У оквиру овог приоритетног циља ће се радити на успостављању Канцеларије за младе која ће радити на унапређењу положаја младих, деловати у правцу решавања проблема младих, пратити активности и сарађивати са удружењима од јавног значаја за рад са младима, савезима, удружењима младих и удружењима за младе.

Ово је циљ нижег приоритета.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Удео активних чланова спортских клубова и удружења у укупном броју становника (%)	3,8 ¹⁴ (2022.)	4,1 (2030.)	Извештај Спортско-туристичког центра Ариље
Удео деце и младих који су чланови спортских клубова и удружења у укупном броју деце и младих у општини (%)	9,8 ¹⁵ (2022.)	11,8 (2030.)	Извештај Спортско-туристичког центра Ариље
Удео девојчица и жена у укупном броју чланова спортских клубова и удружења (%)	30,8 (2022.)	37,8 (2030.)	Извештај Спортско-туристичког центра Ариље

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 13.1: Реконструкција постојећих и изградња нових игралишта	
Опис:	
У оквиру ове мере радиће се мултифункционални терен који укључује балон салу за спортове: фудбал, кошарка, рукомет, тенис.	
Такође ће се изградити нова дечија игралишта (авантура парк и сл.).	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	15.000.000,00 динара
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Спортско-туристички центар Ариље
Период спровођења:	средњорочно
Мера 13.2: Решавање проблема мото-стазе за мото-клуб	

¹⁴ Број активних чланова спортских клубова и удружења износио је 650 у базној години.

¹⁵ Број деце и младих до 29 година који су чланови спортских клубова и удружења износио је 500 у базној години.

Опис:

Мото-клуб „Ере“ Ариље је један од најбољих клубова у земљи, односно већ пар година су остварили највише освојених медаља у земљи. Они су организатори међународног турнира у Ариљу.

Због промене власништва земљишта неопходно је изнаћи нову парцелу за изградњу мото-стазе, која прво треба да се унесе у измене и допуне Просторног плана које су у току, а након тога да се изврши експропријација и да Општина Ариље постане власник, а потом и да се стаза уреди и опреми.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	Спортско-туристички центар Ариље, Мото-клуб „Ере“ Ариље
Период спровођења:	дугорочно

Мера 13.3: Изградња стрељане**Опис:**

Због промене власништва земљишта неопходно је изнаћи нову парцелу за изградњу стрељане, која прво треба да се унесе у измене и допуне Просторног плана које су у току, а након тога да се изврши експропријација и да Општина Ариље постане власник, а потом и да се стрељана уреди и опреми.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	(биће накнадно утврђено)
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	Спортско-туристички центар Ариље, Стрељачки клуб „Мирослав Вујовић“
Период спровођења:	дугорочно

Мера 13.4: Оснивање Канцеларије за младе**Опис:**

Општина Ариље се суочава са смањењем броја младих. Како би се зауставио одлазак младих, односно омогућио њихов повратак по завршетку школовања, Општина Ариље је, између осталог, опредељена да што више укључи младе у креирање јавних политика, а један од предуслова да се то постигне је оснивање Канцеларије за младе.

У оквиру ове мере радиће се на успостављању и раду Канцеларије за младе.

Тип мере:	Институционално-управљачко-организациона
-----------	--

Процена потребних финанс. средстава:	-
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општина Ариље
Други учесници у спровођењу:	-
Период спровођења:	краткорочно
Мера 13.5: Израда студије изводљивости за базен	
Опис:	
<p>С обзиром да су међу предшколском и децом школског узраста изражени проблеми у деформитетима кичменог стуба и гојазности, дијабетиса типа 2, неопходно је омогућити услове за бављење спортом, међу којима и пливање.</p> <p>Општина Ариље не располаже ни отвореним ни затвореним базеном, тако да деца школског узраста током јесењег и зимског периода користе базе у другим општинама.</p> <p>У оквиру ове мере потребно је урадити студију која ће показати оправданост отвореног, односно затвореног базена.</p>	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	Биће накнадно утврђено
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС)
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Спортско-туристички центар Ариље
Период спровођења:	средњорочно

Приоритетни циљ 14: Створити повољне услове за унапређење културног садржаја

Приоритетни циљ у области културе је стварање повољних услова за унапређење културног садржаја, што се превасходно односи на санацију и унапређење понуде биоскопске сале у Соколском дому. Поред сале у Спортској хали, ово је највећа сала јавне намене на простору Ариља, предвиђена за приказивање филмова, извођење представа, одржавање јавних скупова, предавања, концерата, такмичења и трибина у граду. Улазни хол се користи и као изложбени простор.

Уређењем простора Соколског дома и унапређивањем техничке средине сале која подразумева имплементирање савремених технологија расвете, озвучења и дистрибуције слике и звука, Ариље би добило адекватан амбијент који би задовољавао културне и друге потребе његових грађана. То је основа унапређивања животних стандарда и приближавања града савременим развијеним срединама.

Опремање и санација Соколског дома, унапредила би и туристичку понуду места, које се све више оријентише у том правцу. Стандарди развоја туризма подразумевају обогаћивање садржаја и унапређивање њихових квалитета у свим аспектима. Обзиром да су филм и позориште врста

уметности која највише привлачи пажњу модерне публике у целом свету, за свако место, па и за Ариље је изузетно значајно да квалитет те врсте понуде подигне на највиши могући ниво.

Ово је циљ нижег приоритета.

Показатељи учинка

Показатељ учинка са јединицом мере	Базна вредност у базној години	Циљна вредност у циљној години	Извор провере
Индекс средње вредности оцене задовољства корисника Народне библиотеке ¹⁶	- (2022.)	110 (2030.)	Извештај Народне библиотеке
Индекс средње вредности оцене квалитета програма културе и услова у којима се програми (позоришне представе и филмови) реализују од стране посетилаца (у односу на претходну годину) ¹⁷	- (2022.)	110 (2030.)	Извештај Народне библиотеке

Кључне мере за постизање приоритетног циља

Мера 14.1: Доградња зграде Соколског дома

Опис:

Ова мера је приоритизована као кључна зато што је зграда Соколског дома у којој се налази биоскопско-позоришна сала неусловна. У јако девастираном стању су зидови, мокри чворови и инсталације. Биоскопска сала која има 194 места рађена је деведесетих година двадесетог века и седишта форматом не одговарају савременим стандардима.

Средствима, добијеним по пројекту „Градови у фокусу“, у току 2023. године, саниран је кровни покривач на објекту, који је до тада прокишњавао.

У оквиру ове мере би се извршила санација зидова, мокрих чворова, комплетна реконструкција биоскопске сале са опремањем и доградња галеријског простора.

За унапређење рада биоскопа свакако би било неопходна боља техничка опремљеност, пре свега пројектор и пратећа опрема за 3Д пројекције.

Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	46.000.000,00 динара (за реконструкцију објекта) 1.200.000,00 динара за опремање
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Народна библиотека „Добрило Ненадић“

¹⁶ Установа културе (Народна библиотека) ће редовно анкетирати кориснике и анализирати добијене податке на годишњем нивоу

¹⁷ Установа културе (Народна библиотека) ће редовно анкетирати посетиоце позоришних и биоскопских представа и анализирати добијене податке на годишњем нивоу

Период спровођења:	средњорочно
Мера 14.2: Обезбеђење и опремање додатног простора за библиотеку	
<p>Опис:</p> <p>Ова мера је приоритизована као кључна зато што је простор у коме је смештена библиотека мали за фонд књига којима Народна библиотека располаже. У овом тренутку 5.000 књига се налазе у кутијама и веома су тешко доступни, а тај број се из године у годину повећава.</p> <p>Потребно је обезбедити додатни простор и опремити га за специјализовано одељење (на пример дечје или научно или сл.). Према расположивом фонду за 2022. годину (54.683 монографске публикације), по стандардима, Библиотека би требала да располаже простором од 460 м², а располаже простором од 160 м².</p> <p>Друга опција је набављање модерног система покретних полица у депоу постојеће библиотеке, али и такав начин би за пар година био превазиђен. У свету се све више пише, књиге су све јефтиније и све већа је потражња за њима, а обавеза библиотека по стандардима је да располажу што широм понудом.</p>	
Тип мере:	Обезбеђење добара и пружање услуга
Процена потребних финанс. средстава:	4.000.000,00 динара
Могући извори финансирања:	Интерно (буџет ЈЛС) и екстерно
Одговорност за спровођење (носилац мере):	Општинска управа - Одељење за инвестиције, јавне набавке и развојне пројекте
Други учесници у спровођењу:	Народна библиотека „Добрило Ненадић“
Период спровођења:	средњорочно

Остале мере

Остале мере у оквиру развојног правца: ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Мера: Превенција елементарних непогода (уклањање препрека и баријера које не врше функцију заштите од поплава на водотоковима II реда; Уређење путне инфраструктуре; Набавка противградних ракета; Ажурирање планова за елементарне непогоде (плана процене ризика за ванредне ситуације, плана заштите и спасавања, оперативни план одбране од поплава, плана заштите од ерозије))

Мера: Реконструкција локалних водоизворишта Клокоч и Малско врело

Мера: Набавка апарата за мерење буке у функцији ефикасне контроле буке

Остале мере у оквиру развојног правца: ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ

Мера: Подршка Средњој школи „Свети Ахилије“ у отварању нових смерова

Мера: Едукација привредника у сврху већег укључивања маргинализованих група у радне процесе

Мера: Подршка Дому здравља у успостављању службе хитне помоћи

Мера: Подршка Дому здравља у обезбеђењу финансијских средстава за реконструкцију Дома здравља (конкурси на националном и међународном нивоу)

Примена циљева одрживог развоја на локалном нивоу и усклађеност са ЕУ преговарачким поглављима

Процес реформи кроз који Република Србија тренутно пролази у сврху приступања ЕУ, као један од најприоритетнијих националних стратешких циљева, није достижан без процеса трансформације и реорганизације на локалном нивоу. С тим у вези планирање развоја унутар локалних самоуправа мора бити усклађено са приоритетима из преговарачких поглавља и са правним тековинама и главним правцима јавних политика ЕУ чије се спровођење одвија на нивоу градова и општина. Прилагођавање глобалних циљева нижим нивоима планирања посматра се као „локализација Циљева одрживог развоја”. Методолошки посматрано, ово значи да је приликом израде Плана развоја општине Ариље направљена веза са Агендом 2030 за одрживи развој Уједињених нација, чији циљеви, који се односе на три димензије одрживог развоја: економску, социјалну и димензију животне средине, зависе пре свега од резултата спровођења на локалном нивоу. Агенда 2030, усвојена 2015. године на самиту Уједињених нација, са својих **17 циљева одрживог развоја, 169 подциљева мерених помоћу 231 индикатора**, представља смернице које свака земља треба да усвоји и прилагоди сопственим приоритетима.

Узимајући у обзир да су Циљеви одрживог развоја компатибилни са ЕУ преговарачким поглављима, води ка томе да је допринос остваривању глобалних циљева у потпуности компатибилан са процесом приступања Европској унији, којем Република Србија стреми. У више наврата је већ речено да се општина Ариље приликом дефинисања приоритетних циљева и мера, као и показатеља исхода, водила принципима локализације Циљева одрживог развоја, чиме су препознате мере које су од значаја за локалну самоуправу и чија реализација у мањој или већој мери доприноси постизању једног или више глобалних циљева.

Табела. Веза приоритетних циљева Плана развоја општине Ариље за период 2024-2030. са Циљевима одрживог развоја (Агенда 2030) у ЕУ преговарачким поглављима

Приоритетни циљ	Циљеви/подциљеви одрживог развоја (Агенда 2030) и ЕУ преговарачка поглавља
Приоритетни циљ 1: Обезбедити подстицајно окружење за развој привреде	 <p>Циљ 9. Изградити отпорну инфраструктуру, промовисати инклузивну и одрживу индустријализацију и подстицати иновације</p> <p>9.1. Развити квалитетну, поуздану, одрживу и отпорну инфраструктуру, укључујући регионалну и прекограничну инфраструктуру, како би се подржали економски развој и људско благостање, са фокусом на јефтином и једнаком приступу за све</p> <p>9.4. До 2031. унапредити инфраструктуру и прилагодити индустрије како би постале одрживе, уз већу ефикасност у коришћењу ресурса и већим усвајањем чистих и еколошки исправних технологија и индустријских процеса, при чему ће све земље предузети активности у складу са својим одговарајућим капацитетима</p> <p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 20: Предузетништво и индустријска политика</p>

Приоритетни циљ	Циљеви/подциљеви одрживог развоја (Агенда 2030) и ЕУ преговарачка поглавља
<p>Приоритетни циљ 2: Унапредити саобраћајну инфраструктуру и повећати безбедност учесника у саобраћају</p>	 <p>Циљ 11. Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим</p> <p>11.2 До 2031. обезбедити приступ сигурним, приуштивим, доступним и одрживим транспортним системима за све, побољшати безбедност на путевима, пре свега проширењем јавног превоза, с посебном пажњом на потребе оних у стањима рањивости, жена, деце, особа са инвалидитетом и старијих лица</p> <p>11.3 До 2031. унапредити инклузивну и одрживу урбанизацију и капацитете за партиципативно, интегрисано и одрживо планирање и управљање људским насељима у свим земљама</p> <hr/> <p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 14 – Транспортна политика</p>
<p>Приоритетни циљ 3: Обезбедити подстицајне услове за остваривање стабилнијих и већих прихода пољопривредних газдинстава</p>	 <p>Циљ 2: Окончати глад, постићи безбедност хране и побољшану исхрану и промовисати одрживу пољопривреду</p> <p>2.3: До 2030. удвостручити пољопривредну продуктивност и приходе малих произвођача хране, а посебно жена, аутохтоних народа, породичних пољопривредних произвођача, сточара и рибара, кроз безбедан и једнак приступ земљишту, другим производним ресурсима и подацима, сазнањима, финансијским услугама, тржиштима и могућностима за остваривање додатне вредности, односно за запошљавање ван пољопривреде;</p> <p>2.4: До 2030. обезбедити одрживе системе за производњу хране и применити отпорне пољопривредне праксе за повећање продуктивности и производње, које помажу у одржавању екосистема, које јачају капацитет за прилагођавање климатским променама, екстремним временским условима, сушама, поплавама и осталим катастрофама, и које прогресивно побољшавају квалитет земљишта и тла;</p> <hr/> <p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 11. Пољопривреда и рурални развој</p>
<p>Приоритетни циљ 4: Планирање и уређење урбаног и руралног подручја у функцији планског развоја општине</p>	 <p>Циљ 11. Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим</p> <p>11.4 Појачати напоре да се заштити и очува светска културна и природна баштина</p> <p>11.6 До 2030. смањити негативан утицај градова на животну средину мерен по глави становника, са посебном пажњом на квалитет ваздуха и управљање отпадом на општинском и другим нивоима</p> <p>Циљ 15. Заштитити, обновљати и промовисати одрживо коришћење</p>

Приоритетни циљ	Циљеви/подциљеви одрживог развоја (Агенда 2030) и ЕУ преговарачка поглавља
	<p>копнених екосистема, одрживо управљати шумама, борити се против дезертификације, зауставити и преокренути</p> <p>15.9 До 2020. интегрисати вредности екосистема и биодиверзитета у национално и локално планирање, развојне процесе, стратегије за смањење сиромаштва и извештаје</p> <p>15.a Мобилисати и значајно повећати финансијска средства из свих извора ради очувања и одрживог коришћења биодиверзитета и екосистема</p>
	<p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 27. Животна средина и климатске промене</p>
<p>Приоритетни циљ 5: Унапредити туристичку понуду и повећати број туриста уз очување природних ресурса и културног наслеђа</p>	<div data-bbox="435 590 553 709" style="display: inline-block; vertical-align: top;"> <p>8 ДОСТОЈАНСТВЕН РАД И ЕКОНОМСКИ РАСТ</p> </div> <p>Циљ 8: Промовисати континуиран, инклузиван и одржив економски раст, пуну и продуктивну запосленост и достојанствен рад за све</p> <p>8.9: До 2030. осмислити и применити политике за промовисање одрживог туризма који ствара радна места и промовише локалну културу и производе</p> <div data-bbox="435 831 553 951" style="display: inline-block; vertical-align: top;"> <p>12 ОДГОВОРНА ПОТРОШЊА И ПРОИЗВОДЊА</p> </div> <p>Циљ 12: Обезбедити одрживе обрасце потрошње и производње</p> <p>12.б. Развијати и примењивати алате за праћење утицаја одрживог развоја на одрживи туризам који ствара радна места и промовише локалну културу и производе</p>
	<p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 20 Предузетништво и индустријска политика</p>
<p>Приоритетни циљ 6: Адекватно управљати отпадним водама</p>	<div data-bbox="435 1157 553 1276" style="display: inline-block; vertical-align: top;"> <p>6 ЧИСТА ВОДА И САНИТАРНИ УСЛОВИ</p> </div> <p>Циљ 6: Обезбедити доступност и одрживо управљање водом и санитарне услове за све.</p> <p>6.3 До краја 2031. унапредити квалитет воде смањењем загађења, елиминисати расипање и на најмању могућу меру свести испуштање опасних хемикалија и материјала, преполовити удео непрочишћених отпадних вода и значајно повећати рециклирање и безбедну поновну употребу на глобалном нивоу.</p>
	<div data-bbox="435 1493 553 1612" style="display: inline-block; vertical-align: top;"> <p>11 ОДРЖИВИ ГРАДОВИ И ЗАЈЕДНИЦЕ</p> </div> <p>Циљ 11: Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим</p> <p>11.3 До 2030. унапредити инклузивну и одрживу урбанизацију и капацитете за партиципативно, интегрисано и одрживо планирање и управљање људским насељима у свим земљама</p> <p>11.a Подржати позитивне економске, социјалне и еколошке везе између урбаних, периферних и руралних области оснаживањем националног и регионалног развојног планирања</p>

Приоритетни циљ	Циљеви/подциљеви одрживог развоја (Агенда 2030) и ЕУ преговарачка поглавља
<p>Приоритетни циљ 7: Унапредити квалитет водоводне мреже</p>	<p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 27: Животна средина и климатске промене; 27.4 Управљање водама</p> <div data-bbox="435 338 565 464"> </div> <p>Циљ 6: Успоставити санитарне услове и приступ пијаћој води за све</p> <p>Потциљ 6.3: До краја 2030 унапредити квалитет воде смањењем загађења, елиминисати расипање и на најмању могућу меру свести испуштање опасних хемикалија и материјала, преполовити удео непрочишћених вода и значајно повећати рециклирање и безбедну поновну употребу на глобалном нивоу.</p> <p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 27: Животна средина и климатске промене; 27.4 Управљање водама</p>
<p>Приоритетни циљ 8: Унапредити енергетску ефикасност објеката и повећати коришћење обновљивих извора енергије</p>	<div data-bbox="435 699 565 825"> </div> <p>Циљ 7. Доступна и обновљива енергија</p> <p>7.2 До 2031. значајно повећати удео обновљиве енергије у глобалном енергетском миксу.</p> <p>7.3 До 2031. удвостручити глобалну стопу побољшања енергетске ефикасности.</p> <div data-bbox="435 940 565 1066"> </div> <p>Циљ 11. Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим</p> <p>11.3 До 2031. унапредити инклузивну и одрживу урбанизацију и капацитете за партиципативно, интегрисано и одрживо планирање и управљање људским насељима у свим земљама</p> <div data-bbox="435 1224 565 1350"> </div> <p>Циљ 12. Обезбедити одрживе обрасце потрошње и производње</p> <p>12.2. До 2031. постићи одрживо управљање и ефикасно коришћење природних ресурса</p> <p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 15 Енергетика</p>
<p>Приоритетни циљ 9: Унапредити систем за управљање отпадом и смањити количине отпада који се одлаже</p>	<div data-bbox="435 1476 565 1602"> </div> <p>Циљ 11: Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим</p> <p>11.6: До 2030. смањити негативан утицај градова на животну средину мерен по глави становника, са посебном пажњом на квалитет ваздуха и управљање отпадом на општинском и другим нивоима</p> <div data-bbox="435 1738 565 1864"> </div> <p>Циљ 12. Обезбедити одрживе обрасце потрошње и производње</p>

Приоритетни циљ	Циљеви/подциљеви одрживог развоја (Агенда 2030) и ЕУ преговарачка поглавља
	<p>12.4: До 2030. постићи еколошки исправно управљање хемикалијама и свим врстама отпада током читавог њиховог употребног циклуса, у складу са договореним међународним оквирима, и значајно смањити њихово испуштање у ваздух, воду и земљиште како би се што више умањили њихови негативни утицаји на здравље људи и животну средину</p> <p>12.5: До 2030. значајно смањити производњу отпада кроз превенцију, редукацију, рециклирање и поновно коришћење</p> <p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 27: Животна средина и климатске промене</p>
<p>Приоритетни циљ 10: Повећати обухват деце предшколским васпитањем и образовањем</p>	 <p>Циљ 4. Обезбедити инклузивно и праведно квалитетно образовање и промовисати могућност целоживотног учења за све</p> <p>4.2: До 2030. обезбедити да све девојчице и дечаци имају приступ квалитетном развоју у раном детињству, бризи и предшколском образовању како би били спремни за основно образовање.</p> <p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 26 – Образовање и култура</p>
<p>Приоритетни циљ 11: Унапредити услове у основним школама и средњој школи</p>	 <p>Циљ 4. Обезбедити инклузивно и праведно квалитетно образовање и промовисати могућност целоживотног учења за све</p> <p>4.5 До 2031. елиминисати родну неједнакост у образовању и обезбедити једнак приступ свим нивоима образовања и стручном оспособљавању за рањиве групе, укључујући особе са инвалидитетом, аутохтоно становништво и децу у рањивим ситуацијама</p> <p>4.a Изградити и побољшати образовне установе које су прилагођене деци, особама са инвалидитетом и припадницима различитог пола, као и обезбедити безбедно, ненасилно, инклузивно и делотворно окружење за учење за све</p> <p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 26 – Образовање и култура</p>
<p>Приоритетни циљ 12: Повећати доступност и квалитет услуга социјалне и здравствене заштите</p>	 <p>Циљ 1: Окончати сиромаштво свуда и у свим облицима.</p> <p>1.3: Применити одговарајуће националне системе социјалне заштите и мере за све, укључујући и најугроженије, и до краја 2030. обухватити значајан број сиромашних и рањивих.</p> <p>Циљ 3. Обезбедити здрав живот и промовисати благостање за све људе свих генерација</p>

Приоритетни циљ	Циљеви/подциљеви одрживог развоја (Агенда 2030) и ЕУ преговарачка поглавља
	<p>3.4 До 2030. смањити за једну трећину превремени морталитет од непреносивих болести кроз превенцију и лечење и промовисати ментално здравље и благостање</p> <p>3.5 Појачати превенцију и лечење од злоупотребе супстанци, укључујући и злоупотребу наркотика и штетну употребу алкохола</p> <p>3.7 До 2030. обезбедити универзални приступ услугама које се односе на полну и репродуктивну здравствену заштиту укључујући планирање породице, информисање и образовање, као и интеграцију репродуктивног здравља у националне стратегије и програме.</p> <p>3.8 Постићи универзални обухват здравственом заштитом, укључујући заштиту од финансијског ризика, доступност квалитетних основних здравствених услуга и доступност безбедних, делотворних, квалитетних и јефтиних основних лекова и вакцина за све.</p>
	<p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 19 – Социјална политика и запошљавање; Поглавље 28 – Заштита потрошача и заштита здравља</p>
<p>Приоритетни циљ 13: Унапредити услове за спорт и развој и спровођење омладинске политике</p>	<div data-bbox="435 806 565 940" style="display: inline-block; vertical-align: top;"> </div> <p>Циљ 9: Изградити отпорну инфраструктуру, промовисати инклузивну и одрживу индустријализацију и подстицати иновације</p> <p>9.1 Развити квалитетну, поуздану, одрживу и отпорну инфраструктуру, укључујући регионалну и прекограничну инфраструктуру, како би се подржали економски развој и људско благостање, са фокусом на јефтином и једнаком приступу за све.</p> <div data-bbox="435 1121 565 1255" style="display: inline-block; vertical-align: top;"> </div> <p>Циљ 11: Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим</p> <p>11.7 До 2031. омогућити универзални приступ безбедним, инклузивним и приступачним зеленим и јавним површинама, посебно за жене и децу, старија лица и особе са инвалидитетом</p>
<p>Приоритетни циљ 14. Створити повољне услове за унапређење културног садржаја</p>	<div data-bbox="435 1407 565 1541" style="display: inline-block; vertical-align: top;"> </div> <p>Циљ 4: Обезбедити инклузивно и квалитетно образовање и промовисати могућности за целоживотно учење.</p> <p>4.7: До краја 2030 обезбедити да сви ученици/це стекну знања и вештине потребне да се унапреди одрживи развој, између осталог и путем едукације за одрживи развој, одрживе стилове живота, људска права, родну равноправност, као и за промовисање културе мира и ненасиља, припадности глобалној заједници и поштовања културне разноликости и доприноса културе одрживом развоју</p>
	<p>ЕУ преговарачко поглавље: Поглавље 26 – Образовање и култура</p>

ОКВИР ЗА СПРОВОЂЕЊЕ, ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА, ИЗВЕШТАВАЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ ПЛАНА РАЗВОЈА ОПШТИНЕ АРИЉЕ 2024-2030.

У оквиру овог дела, биће представљен механизам улога, одговорности и календар активности које се односе на процес праћења, извештавања и вредновања имплементације усвојеног Плана развоја општине Ариље за период 2024-2030. Овај процес је усмерен на повећање ефикасности у спровођењу и повећање вероватноће успешног остваривања дефинисаних приоритетних циљева.

Спровођење и праћење спровођења Плана развоја општине Ариље

План развоја општине Ариље усвојен је за временски период од 2024. до 2030. године, као највиши документ развојног планирања на нивоу општине, у којем су детаљније разрађене мере којима се доприноси реализацији предвиђених приоритетних циљева. Поред наведеног Општина Ариље ће, у складу са законским оквиром и подзаконским актима, ближу разраду мера, све до нивоа активности у појединим областима развоја, вршити доношењем и спровођењем средњорочних планова. То у суштини значи да се операционализација Плана развоја, а у складу са *Уредбом о методологији израде средњорочних планова*, врши путем трогодишњих средњорочних планова синхронизованих са процесом буџетирања и финансијског планирања. Узимајући у обзир међусобну повезаност плана развоја и средњорочних планова, као и то да се у оба документа дефинишу одговарајући показатељи, управо средњорочни планови представљају основ за праћење и вредновање учинака и остварених позитивних промена у приоритетним областима развоја.

Планом развоја за дефинисане мере су идентификовани надлежни актери – организационе јединице локалне самоуправе које ће током планског периода бити носиоци спровођења Плана развоја. У складу са важећим законским оквирима који регулишу област планског система, улогу управљачког тела надлежног за процес спровођења Плана развоја општине Ариље имаће носиоци мера дефинисани Планом развоја, задужени за континуирано прикупљање и анализу података, којим ће се вршити вредновање постигнутих учинака као квантитативни основ за израду извештаја о спровођењу Плана развоја.

Праћење спровођења је стална активност која се свакодневно реализује током периода имплементације Плана развоја. За остваривање овог процеса формиран је институционални оквир који се састоји из два основна нивоа структуре:

- 1) Координационо тело;
- 2) Носиоци мера дефинисани у оквиру Плана развоја.

Ова структура врши следеће активности: прати остваривање приоритетних циљева по учинцима, анализира одступања и разлике, доноси одлуке у случају постојања одступања у постигнутим учинцима, и решава изазове и проблеме који се јављају у току имплементације.

У контексту спровођења Плана развоја, Координационо тело има значајну улогу у усмеравању и мониторингу имплементације планираних мера. Координатор тела обавља све неопходне задатке који омогућавају ефикасно спровођење Плана развоја. Прво, координатор је одговоран за прикупљање информација о спровођењу мера и одржавање редовне комуникације између Координационог тела и носиоца мера. Ова комуникација је битна за ажурно информисање и

размену података. Друго, координатор има задатак детектовања евентуалних проблема и предлагања препорука за њихово успешно решавање. Праћење усаглашености средњорочних планова са мерама у Плану развоја, такође је у његовој надлежности. Додатно, координатор игра централну улогу у припреми материјала и извештавању Координационог тела. Он обавља административне и техничке послове неопходне за функционисање процеса.

Што се тиче потенцијалног одступања од Плана развоја, Општинско веће има одговорност за дефинисање корективних мера и алтернативних решења кроз ревизију планског документа. На локалном нивоу, Општинска управа и одељења играју оперативну улогу у спровођењу мера, прикупљању и обради података о реализацији активности и остваривању показатеља. Ове активности обезбеђују непрекидно праћење и оцењивање учинака, обезбеђујући успех приоритетних циљева из Плана развоја.

Вредновање учинака Плана развоја општине Ариље

Вредновање учинака плана развоја подразумева оцену ефикасности и ефективности спроведених јавних политика, њених учинака на основу утемељених и релевантних података и анализа у циљу преиспитивања и унапређења плана развоја, или пак дефинисања корективних мера и ревизију документа.

Ова активност се периодично спроводи и има за циљ оцену и мерење учинака Плана развоја општине Ариље. Базира се на информацијама добијеним од руководиоца одељења, органа и организација одговорних за спровођење мера, као и на званичним статистичким подацима. Процес има за циљ да се утврде достигнућа и степен настале позитивне промене и потенцијалну потребу за ревизијом Плана развоја, а оцена се спроводи периодично током седмогодишњег периода важења Плана развоја.

На основу резултата вредновања, дефинисаће се даље радње планског процеса, односно одлуке о томе да ли је потребно додатно унапредити и надоградити План развоја или извршити његове корекције. Суштина ове фазе се огледа у чињеници да је вредновање позитивних промена могуће само ако се на почетку планског процеса, тј. у процесу анализе и прегледа постојећег стања јасно утврде и измере почетне вредности на основу којих ће се континуираним процесом мониторинга утврђивати степен достигнућа и учинака. На овим принципима урађен је и План развоја општине Ариље, који је дефинисао базне вредности свих индикатора, чијим се мерењем обезбеђују адекватна сазнања о напретку ситуације у приоритетним областима.

Извештавање

У складу са *Законом о планском систему Републике Србије*, неопходно је извештавати о напредовању спровођења плана развоја на годишњем нивоу, као и о учинцима спровођења плана развоја после истека сваке треће календарске године од његовог усвајања. Према Закону, обавеза јединице локалне самоуправе је и објављивање *Извештаја о спровођењу* и *Извештаја о учинцима спровођења плана развоја* на званичној интернет страници. Тиме се ствара механизам који омогућава јавности лакши приступ информацијама о учинцима на путу локалног развоја.

Општина Ариље ће, у складу са *Законом о планском систему* припремати и доносити *Извештај о спровођењу Плана развоја* на годишњем нивоу, као и *Извештај о учинцима спровођења Плана развоја* по истеку сваке треће календарске године и објављивати на својој званичној интернет страници.